БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СЭКП ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1955 АПРЕЛЬ 5 ВТОРНИК № 69 (3263)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА

Совет улустуң тайбың дээш күзел соруунуң илерээшкини (1 арын).

Индонезияның хөй-ниити ажылдакчызы профессор Прийонога Делегейниң Сталинчы шаңналын тывысканы (1 арын).

Киев хоорайга Ленин орденин тывысканы (2 арын).

Тарылга белеткели (2 арын).

Мал ажылын бедик көдүрүүшкүнче (2 арын).

О. Чамыян.— Партия эге организациязының хуралы (2 арын).

«Мурнакчы» колхозтуң перспективтиг планы (3 арын).

БОЙДУС-ЭРТЕМ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТЕМАГА БЕСЕЛА: — А. Масевич. Дээрниң чырымалларының бүдүүн шинге-эдиринге чырык херелиниң канчаар дузалап турары (4 арын).

Польшада кукуруза тарылгазынга белеткел (4 арын).

Болгарияда Бадактың гидроэнергия белдирилиниң тудуушкуну (4 арын).

Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктарны кошкадыр талазы-биле Азия конференциязынга баар совет төлээлер (4 арын).

Сталинградтың хоорай Совединиң төлээлериниң Англияда барганынга (4 арын).

Тарылгага белеткелди дүрген доозар

Бистиң чурттуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып эгелээн. Бистиң Төрөөн чуртувустуң күчүзүн улам ыңай быжыглаар, совет улустуң амыдыралының деннелии бедидер дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың сагыш салыышкынынга харыылавышаан, колхозчулар, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылдакчылары бо чылын колхоз база совхоз бүдүрүлгезинге чаа-чаа улуг чедишкиннерни чедип алыр, чуртка тараанны, эштти, сүттү, дүктү болгаш өске-даа продуктуларны хөй-биле бээр деп долу шиитпирлиг ажылдап турарлар.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалын боттандырары дээш демиселде эң чугула ие-чада болза, часкы хову ажылдарын кыска хуусаа иштинде, агротехниктиг бедик деннелге эрттирери болур. А ол чорук тарылгага колхозтарның, совхозтарның болгаш МТС-териң кайы хире белеткенгенинден шуут хамааржыр. Тракторларының, сеялкаларның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин дүрген доозары, колхозтарның база совхозтарның бедик шынарлыг үрезиннер-биле долу хемчээлдиг хандыртынары, шөлдерже четчир санныг удобрениелерни үндүр сөөртүү, механизаторларның болгаш колхозчуларның бедик бүдүрүкчүүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны бүрүн тургузары — тарылганың чедишкинниг болурун шиитпирлээр үүлдер ол-тур.

Бистиң обласка часкы хову ажылдарының эгелээр үезинге чедир эвээш хонук арткан. Чаа-Хөл, Бай-Тайга районнарның колхозтары болгаш МТС-тери часкы тарылгага белеткелди чедишкиннинг доосканнар. Чаа-Хөл МТС тракторларның, сеялкаларының болгаш көдээ ажыл-агыйының өске-даа машиналарының септелгезин дооскаш, трактор бригадаларын колхозтарже организастыг үндүрген.

Ындыг болза-даа, машина-трактор паркының тарылгага белеткелге области ниитизи-биле оожум чоруп турар. Бай-Хаак, Балгазын, Чадаана, Тес-Хем, Кызыл МТС-тери трактор септелгезин амдаа дооспаан. Чижек кылдыр Бай-Хаактың машина-трактор станциязын ап көрээлиннер. МТС-тиң мастерскаязы эки, чедишкиннинг ажылдаарынга таарымчалыг бүгү байдалдар ында бар. Ынчалзажок тракторларның септелгези дендии оожум чоруп турар. 15 трактор ам-даа септетинмээн. Артык кезектер тып алырын багай организастаан. Ында күш-ажылдың бүдүрүкчүүг чавыс болуп турар. Механизаторларның ортузунда организастыг болгаш масса-политиктиг ажыл сандаргай, күш-ажылдың мурнакчы аргаларын пропагандалавайн турар. Партияның Таңды райкому МТС-тернин ажылынын дугайын бюрога үргүлүү чугаалажып турза-даа, практиктиг тодаргай хемчеглер албайн турар. Үстүнде айытқан МТС-тернин удуртукчулары, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары техниканың септелгезин дүрген доозар, часкы хову ажылдарынга бүгү белени-биле ужуражыр дээш шиитпирлиг хемчеглерни алыр хүлээлгелиг.

Колхозтарда көдээ ажыл-агыйның чеперек-херекселдериниң септелгези багай чоруп турар. Машина-трактор станцияларының күчүлүг техниказын ажыглаары-биле чергелештир колхозтарның боттарының иштики курлавырларын долузу-биле ажылдаып кирер херек. Аът андазынарын, илиирлерни болгаш тергелерни бүрүн септеп алырынче, тарылгага кирер аттарны амдыгааштан дыштандырып курлаарынче кичээнгей салыры чугула.

Дүжүттү белдириниң эң чугула хемчегериниң бирээзи болза, чурт иштиниң удобрениелери-биле ховуларны чемишчидери болур. Удобрение белеткээриниң, ону тарылга шөлүнче үндүр сөөртүрүүнүң плашын чаңгыс-даа район күүсетпээн. Колхозтарның болгаш совхозтарның тарылга шөлдериниче өдек, хүл болгаш өске-даа удобрениелерни үндүр сөөртүр, аңаа бүгүле болдунар аргаларны ажыглаар дээш партия, совет болгаш комсомол организациялары, ажыл-агыйларның удуртукчулары шиитпирлиг хемчеглерни алыр ужурлуг.

Үрезиннерни белеткээринче болгаш оларның үнер шынарын хынаарынче онза кичээнгейни салыр ужурлуг. Үрезин ыргылары, оон үнер шынарын хынаары, аңаа үрезинни сорттуг үрезинге солуурун Таңды, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Өвүр болгаш өске-даа районнарда дыка оожум чоруп турар.

Бо чылын обласка картофель болгаш ногаалар тарылгазы эрткен чылдыындан ийи катап калбарар. Ынчаарга областың колхозтарында картофель эвээш. Таңды, Каа-Хем районнарның колхозтары тарыыр картофельди колхозчулардан садып алырын организастап турар. Кызыл, Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик болгаш мурнуу талакы районнарның колхозтары картофель тып алырының хемчеглерин албайн турар. Картофельди колхозчулардан, ажылчыннардан, албан-хаакчылардан болгаш өске районнардан садып алыр дугайында боттуг хемчеглерни алыр херек.

Ногаа тарыырынга белеткел кайы-даа районнарда оожум чоруп турар. Барыын-Хемчик районда «Ленин оруу» колхоз 300 рамалардан үүгле 98-ти кылган, чемиштиг саважыгаштарны чаңгысты-даа кылбаан. Ындыг чижектер өске-даа районнарда хөй болуп турар.

Бо чылын бистиң областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга кукуруза тарылгазын калбаа-биле чоруткар. Ол үнелиг культураны чедишкиннинг сайзырадыры тараанның курлавырын көөдүдир, малга концентраттыг болгаш чулуктуг чемнерни хөй-биле бүдүрер арганы бээр. Кукурузаны тарып өстүрериниң звеноларын колхозтарга тургускаш, оон агротехниказын өөренир чорукту организастаар херек.

Часкы тарылга—көдээ ажыл-агыйның мурнунга СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш демиселдиң харыысалгалыг үе-чадазы болур. Тарылга ажылдарын кыска хуусаада, организастыг эрттирер, агротехниканың чаа, депшилгелиг аргаларын калбаа-биле нептередир төлээде, таарымчалыг бүгү болдунар аргалар бар. Хамыктың мурнунда техниканы бүрүн белеткээр, трактор болгаш хову бригадаларынга ажылдаар кижилерни таарыштыр хуваар, колхозчуларның болгаш механизаторларның ортузунга масса-политиктиг ажылды эжиндер херек. Партия райкомнарының МТС-тер талазы-биле секретарьларынга баштаткан инструкторлар бөлүктери, көдээ коммунистер болгаш комсомолчулар, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери ол херекке чугула рольду ойнаар хүлээлгелиг.

Часкы хову ажылдарын чорударынга МТС-териң колхозтарда ажылдап турар агрономнарының ролю онза улуг. Олар көдээ ажыл-агый культураларын өстүрериниң мурнакчы аргаларын нептередириниң ёзулуг организакчылары, хөрүүнү ажылдап болбаазырадырының болгаш тарылганың бедик шынары дээш идепкейлиг демиселчилер болур ужурлуг.

Көдээде бүгү партийжи-политиктиг болгаш массалыг ажыл көдээ ажыл-агыйның продуктуларын бүдүрерин көөдүдир талазы-биле партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын күүседиринче угланган турар ужурлуг.

1955 чылда Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржикчилер шилиишкини

1955 чылда Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржикчилер шилип алышкыны кандыг чоруп турарыл?

Делгелгениң директорунуң ораалакчызы эш Беллевтиң СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнатканы болза, чурттуң республикаларындан, крайларындан болгаш областыларындан Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржикчилериниң кандидаттарының 106 мүн ажыг материалдарын киирген. Оларның иштинде он мүн хире ажыл-агыйжылар болгаш организациялар, көдээ-ажыл-агыйның 97 мүн ажыг мурнакчылары бар.

Делгелгениң кол комитеди Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинин 2338 киржикчилерин калбаа-биле көргүзер дээш бадылаан, оларның иштинде 784 колхозтар болгаш 319 совхозтар бар. Оларның иштинде Алтай крайның Егоровск деп тараалаң совхозу бар, ол совхоз 1954 чылда 2442 гектардан ортумаа-биле 24,1 центнер чазын тарыыр кызылтасты, оон иштинде 1151 гектар күр черден 28,3 центнер кызылтасты ажаап алган; Павлодар областың Иртышский районунуң «Чаа амыдырал» колхозу база бар, ол колхоз ийи мүн гектар ажыг шөлүн гектарындан ортумаа-биле 23,7 центнер чазын тарыыр кызылтасты алган. Көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларының продуктулуун дыка белдирин чедип алган Ставрополь крайның Ново-Александровский районунуң Сталин аттыг колхозун калбаа-биле көргүскен турар.

РСФСР-ниң павильонунга тараа ажылынга чедишкиннери дээш Алтай крайны болгаш Новосибирск область, а мал ажылының хөгжүлдезинге чедишкиннери дээш—Челябинск области калбаа-биле киирерин айтып турар.

Делгелгениң киржикчилеринге кандидаттар шилиириниң талазы-биле ажылдар Таджик ССР-де, Красноярск болгаш Хабаровск крайларда, Тыва автономнуг области, Саратов, Арзамас, Иркутск, Липецк, Орел болгаш өске-даа чамдык областарда багай чорутунуп турар, бо черлерде бо үеге чедир үүгле элээн каш он-он кандидаттарны шилип алган болуп турар.

(СЭТА).

Совет улустуң тайбың дээш күзел соруунуң тодаргай илерээшкини

Тайбыңның херээ! тиилээр

КИЕВ. Апрель 1-де Украинаның хөй-хөй бүдүрүлгелеринге, колхозтарынга, совхозтарынга, МТС-теринге болгаш албан черлеринге Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң Кыйгырыының адаанга ат салыышкынының чыылдазынга холбаштырган ажылчы чоннарның хөй кижилиг хуралдары болган. Ол хуралдар улустар аразының чөрүлдээлерин кошкадырынче, тайбыңны болгаш улустарның айыл чок чоруун быжыглаарынче угланган Совет чазактың тайбыңга ынакшылдыг шылгарангай даштыкы политиказын украин улустуң чаңгыс эп-сеткилдиг үүлдүгүнүп турарының чаа күчүлүг көргүзүү болган.

Дүштеки чем үезинде дериг-херекселдер цехинге Киевтиң «Ленинчи дарган» деп судно тудуушкун заводунуң ажылчыннары, албан-хаакчылары чыылганнар.

Бүдүрүлгениң эң эки дарганы В. С. Курейкога сөс берген.

—Совет кижилер тайбыңның херээниң кезээде турушту камгалакчызы болуп келген — деп ол чугаалаан. Ам бистер атомнуг болгаш массалыг узуткаашкынның өске-даа чепсектериң хоругдаары дээш быжыг-биле демисежип турар бис. Ол дээрге, Вашингтоннуң болгаш Лондоннуң атомщиктериниң кыжаныгларындан бистин коргуп турарывыс ол эвес. Коммунистиг партияны болгаш бодунуң шылгарангай чазаан долгандыр сырый каттышкан совет улус кайы хире согуушкинуг күштүүл деп чүвеге агрессорлар каш катап бүзүрээннер. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң Кыйгырыының адаанга бистиң аттарывыс чаа ханныг дайынны өскүдерин кым ораалдажыр болдур оларга чаңныг ышкаш сагындырыг болзун. Улуг Октябрьның 38 чыл оонга чедир чыл планын күүседир дээш бистиң заводувустуң коллективи социалистиг чарышты калбарткан.

Дериг-херекселдер кылыкчызы Л. И. Страхановның чугаазын чыылганнар кичээнгейлиг дыңнаанар. Тайбыңга, улустар аразының найыралынга ынакшылдың ёзузунга болгаш хүндүткелге боттарының ажы-төлүн кижизидип турар совет иелер кижиниң амыдыралынга империалистиг арааттаннар кажан-даа кыжанмазын дээш бүгү-ле үүлдерни кылырлар деп ол чугаалаан.

Дериг-херекселдер цехиниң коллективи ол-ла хуралынга хүнүүн-не бүдүрүлге онзалгазын 110 хуу чедир күүседир, боттарының күш-ажылы-биле тайбыңның херээн быжыглаар деп хүлээлгени алганнар.

Хурал соонда заводтуң цехтеринге Кыйгырыг ааанга ат салыышкыны эгелээн. Кыйгырыгның ат салыр саазыннары ходлар дамчып чоруп турган.

Украинаның өске-даа бүдүрүлгелеринге, УССР-ниң Эртемнер академиязынга болгаш УССР-ниң Архитектура академиязынга, медицина институдунга болгаш хоорайның янзы-бүрү албан черлеринге хуралдар база болган.

(СЭТА).

«Тыва тудуг» трестиниң коллективиниң кежигүннери Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң бюрозунуң Кыйгырыының адаанга боттарының ходларының үүктерин чаңгыс эп-сеткилдиг салганнар.

Чурунта: Кыйгырыгның адаанга трестиниң мурнакчы дашчызы Оюн Калзаңның ат салып турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Улустарның каттыжыышкыны улуг күш

Канчаар-даа аажок калбак-делгем девискээрде Москваның автомобиль тудуушкунунуң Сталин аттыг заводунуң кайгамчык улуг корпузу калбарып чоруткан. Оон хөй муң кижилиг коллективи чогаадыкчы күш-ажылды кылып турар. Бүгү совет улус-биле кады автозаводчулар Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң Кыйгырыы-биле боттарының ханы эп-сеткил каттыштырылгазын илередип турарлар.

Апрель 1-де аңаа бүгү ак-сеткилдиг кижилериң тайбыңның херээн камгалаар чүткүлүн көргүзүп турар Кыйгырыгның ааанга ат салыышкыннарының чыылдазы эгелээн. Дүштеки чем үезинде автобус цехинге ниити хурал болган. Ораторларның үннери быжыг болгаш шиитпирлиг чаңгыланып турган.

Ол бүдүрүлгеде үш он чыл ажыр ажылдап турар цех мастери А. И. Агаповтуң чугаазын дыңнааннар.

—Атомнуг дайынның кыпсыкчылары тайбыңга ынакшылдыг улустарны айыыл-халаптың боралгаанче киирерин күзеп турарлар—деп ол чугаалаан. Авантюристер төөгүнүң уроктарын уттупканнар ышкаш-тырлар. Кым чүү күзейдир оон үүлезин ол боду эдилээр. Бөгүн бистер Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң Кыйгырыының ааанга аттарывысты салыр бис. Ол аттарны чер бөмбүрээзиниң миллион-миллион кижилери салганнар.

Оон соонда слесарь В. В. Крюков сөс алгаш, мынча дээн:

—Бистер атомнуг дайынның белеткелинге удур, атомнуг чепсектиң курлавырларын чок кылыры болгаш оон бүдүрүлгезин соксадыры дээш демисежип турарывыс дээрге, бистиң шынында кошкаавыстың-даа, айыылдардан кортуувустуңдаа демдээ эвес. Чок! Бистиң Төрөөн чуртувус агрессорларга өлүмнүг согуушкунну чаңгыс удаа эвес таварыштырып келген. Ам бистер улам күштүг бис.

Автобус цехиниң дозулакчы ажылчыны, дөрт уругларның иези К. Е. Гречишкина чүве чугаалаан.

—Бүгү иелер оларның ажы-төлү атомнуг кара өлүмге таварышкан турарын күзевейн турарынга бүзүрээр мен — деп ол чугаалаан. Олар боттарының холдарының үүктерин Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң Кыйгырыының ааанга чаңгыс эп-сеткилдиг салырлар. Оон-биле бистер чаа дайынны баш удур болдурбазы дээш демиселге улустарның база катап каттыжыышкынының улуг күштериниң каттыжыышкынын көргүзер бис.

Аныяктарның мурнундан цехтиң комсомол организациязының секретары А. П. Мурашов чүве чугаалаан.

Хурал соонда ат салыышкыннары эгелээн. Автозаводчулар удаа-дараалаштыр Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң Кыйгырыының ааанга боттарының фамилияларын салганнар. Оларның бир дугаарында слесарьлар Крюков болгаш Пашнин, таарыштырыкчы Сафиуллин олар аттарын салганнар. Заводтуң хоочун ажылдакчылары мастер Агапов, медник Катихин, жестянщик Глазков оларныңбиле кады аныяк ажылчыннар Зайцева, Царев, Хорина болгаш өскелер-даа холдарының үүктерин салганнар.

(СЭТА).

Тудугжуларның күзел соруу

Апрель бириң кежээзи. Кызылда күрүнеңиң башкы институдунуң делгем залында тыва тудуг трестиниң ажылчын, албан-хаакчыларының, инженер-техниктиг бүгү ажылдакчылары Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң Кыйгырыының ааанга ат салыышкынынга холбаштырган митингиге чыглып келген. Коллективте парторганизация секретары эш Лепешкин сөс алгаш, делегейде тайбынга ынакшылдыг бүгү бөдүүн кижилериниң лагериниң калбарып, быжыглып турарын, атомнуг чепсекти бүдүрерин доп-дораан соксадырын негеп турарын илереткен.

Сураглыг штукатуржу эш Пичугина бодунуң саналын мындыг сөстер-биле дооскан:

—Бистер дээрге бедээн тудугларывысты айыылдыг бомбага үргедирин, аас чараш хоорайларывыска болгаш садтарывыска дайынның кара ыжының диргелирин кажан-даа күзевес бис.

Индирге гараж тудуунуң бригадири Михайлов үнүп келгеш, атомнуг чепсекти доп-дораан хоруурун негевишаан, Кыйгырыгны делегейниң бүгү бөдүүн кижилери ышкаш деткип, оон ааанга адын салыр изиг күзелин илереткен.

— Бистер май бирге алдар болдурган социалистиг чарышка алган хүлээлгевисти 130 хуу күүседирин хандырып шыдаар бис. Мен, хүнде кылыр ажылымның нормазын 150—200 хуу күүседир мен деп, ол чугаалаан.

Дараазында Хайникайын, Батапов болгаш Тайбың камгалалының Москвага болур Бүгү-делегей конференциязынга баар төлээ, сураглыг дашчы эш Пуканов олар санал берип чүве чугаалаанар. Митинг бедик көдүрүүшкүн-биле болуп эрткен. Ол-ла дораан Кыйгырыгның ааанга 300 хире кижи аттарын салган. Митинг соонда № 7 школаның эге класстар өөренкичилериниң солун концерти болган.

—⊙—

Улустарга тайбың дээш

СЕСЕРЛИГ. (Телефон-биле). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң Кыйгырыының ааанга ат салыышкыны Кызыл районнуң «Баян-Хем» колхозунда бедик көдүрүүшкүннүг эртип турар. Колхоз төвүнге болган митингиге 79 харлыг колхозчу Ажыкай ирейниң чугаалааны болза:

—Назылап кырызымза-даа, ам-даа хөй чыл чуттаарынга улуг күзелдиг мен. Чечектелип өзүп орар бичин чаштардан эгелээш буурул баштыг кырганнарга чедир—бүгү кижилерге аас-кежиктиг өөрүшкү херек. Кыйгырыгны делегейниң бүгү бөдүүн кижилери ышкаш чаңгыс сеткил-биле деткип тур мен. Делегейниң улустарынга тайбың! Дайын кыпсыкчыларынга каргыштыг өлүм!

Ат салыышкыны дагларда болгаш хемнерде малчыннарның, бүгү колхозчу ишчилериң ортузунда улам калбарып турар.

Индонезияның хөй-ниити ажылдакчызы профессор Прийонога Делегейниң Сталинчы шаңналын тывысканы

ДЖАКАРТА. Март 29-та Джакартага тайбың дээш идепкейлиг демиселчи, Джакартада күрүне университединиң литература факультединиң деканы профессор Прийонога «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» Делегейниң Сталинчы шаңналының байырлыг тыпсыышкыны болган.

Шаңнал тыпсырының ёзулалынга Индонезияның мурнакчы хөй-ниитизиниң төлээлекчилери чыылган. ССРЭ-ниң Индонезияда элчини Д. А. Жуков, Кыдат Улус Республиканың элчини Хуан Чжэнь болгаш өске-даа күрүнелериниң дипломаттыг төлээлекчилери база олурушкан.

Индонезияның тайбың талалакчыларының комитединиң даргазының ораалакчызы Астровинато Тайбың камгалалының совет комитединиң даргазы Н. С. Тихоновка сөс берген. Тихонов лауреатка мынча деп чугаалаан: «Силер индонези культураның көскү төлээлекчилериниң бирээзи, Азияга болгаш бүгү делегейге тайбыңны камгалаар дээш шылгарангай демиселчи болуп турар-дыр силер. Бөгүн Индонезияның хостуг улузунуу болуп турар оон эрте бурунгу хоочун хоорайынга кээп күш-ажылга ынакшылдыг кайгамчыктыг угаанныг индонези улуска совет улустуң изиг байырын чедирип шыдаар болганым онза өөрүнчүг-дүр. Джакарта болза, бүгү улустарның тайбың кады турарының болгаш национал хамаарышпас чоруунуң идеялары эң калбаа-биле нептерээн мурнакчы улустуң найыслалы болуп турар».

Тихоновтуң чугаазының соонда профессор Прийонога шаңнал тыпсыр дугайында Делегейниң Сталинчы шаңналдарының талазы-биле комитеттиң 1954 чылдың декабрь 18-те доктаалын номчуп дыңнаткан. Профессор Прийонога алдын медальды болгаш лауреаттың дипломун Н. Тихонов тыпсып турда залга диңмиттиг болгаш үргүлүүлдүг адыш часкаашкыны болуп турган.

Күрүне университединиң филология факультединиң кыдат салбырының удуртукчузу профессор Чжан Чжу-сон, сураглыг индонези шүлүкчү Риван Апин, Индонезияның национал партиязындан парламент кежигүнү дээрги Сутрасно, студентилернин индонези ниитилелиниң даргазы Аугусдин, улустуң культуразының индонези ниитилелиниң төлээлекчизи чурукчу Хенк Нган-тунг, улусчу аныяктарның организациязының удуртукчузу Сукатно болгаш ажылчыннарының мурнундан Национал чөвүледдің чиңгине секретары Соби Ньоно олар лауреатка байыр чедиргеннер.

Бодунуң харыы чугаазынга профессор Прийононуң медеглээни болза:

Индонезия улус ам-даа аныяк, ол ам-даа бүгү ажыг-човуландан адырылбаан, колоний ёзунуң болгаш дарлалдың балыындан ам-даа экиривээн. Бир эвес индонези улус чоокку үеде делегейниң өске улустары-биле бир деннелге көдүрүп шыдаар болзу, ол аас-кежиктиг болур ийик... Индонези улус чоокку келир үеде хамыктың мурнунда бодунуң күштери-биле, а ол ышкаш бүгү делегейниң болгаш чер бөмбүрээзинде бар боттарының өнүктериниң долу хүлээп көрүүшкүнү-биле кандыг-даа ажыг-човуланнардан хостуг аас-кежиктиг улус болуп шыдаар болгаш бүгү кижи төрелгетениң аас-кежин дээш демиселдиң хераңге чогуур салыышкынын киирер аргалыг болур.

Чугаазының төнчүзүндө профессор Прийононуң медеглээни болза, Индонезияда тайбың дээш демиселчилер бо шаңналды улуг алдар кылдыр үнелээр болгаш бо шаңналды бүгү делегейге чөптүг тайбыңның чаагай чоруунга улам-на идепкейлиг ажыл чорудулгага изиг кылдыр хүлээп көөрлер. Менээ моральдыг деткимчени көргүзүп турары дээш совет улуска бистин өөрүп четиргенивисти дамчыдып көрүнер деп ол чугаалаан.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң чазааның төлээлериниң Венгрияже чорутканы

Венгрияның хосталганының он чыл оонуң байырлалынга баары-биле Будапештиже ССРЭ-ниң чазак төлээлери чоруткан. Төлээлериниң составында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш К. Е. Ворошилов (төлээлериниң удуртукчузу), генерал-полковник эш А. С. Жданов, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң даргазы эш П. Г. Тычина, Моссоветтиң күүскомунуң даргазының ораалакчызы эш З. В. Миронова олар бар. Төлээлериниң составында ССРЭ-ниң Венгр Улус Республикада элчини эш Ю. В. Андропов база кирип турар.

—⊙—

Шөлче үнеринге белен

БЕЛДИР-АРЫГ. (Телефон-биле). Улус ажыл-агыйында чугула кампания болур часкы тарылганың эгелээр хүннери келген. Бо талазы-биле Тес-Хем районда Балинин аттыг колхозтуң белеткели багай эвес.

Колхоз бо чылын хереглелинге четчир 720 центнер кызылтас, 36 центнер суда, 115 центнер арбай болгаш 2,5 центнер чиңгетараа үрезиннерин чажып тарыыр шынарынга чедир бүрүн арыглап алган. Оон ыңай 50 илиирлерни, 8 андазынарны, 1 сеялканы болгаш 12 тергелерни септелгези база доозулган. Ол ышкаш ажыл аттарынга дериглер болгаш тарылга үезинде негетинер өске-даа чугула үүлдер хынамчалыг кылдынган.

Колхозчу тараажылар шөлче үнеринге белеткенин турар. Хову турлаанда 2 бажыңнарның септелгезин, иштики дериглерин хандырып турар.

КИЕВ ХООРАЙГА ЛЕНИН ОРДЕНИН ТЫВЫСКАНЫ

Ажылчы чоннар депутаттарынын Киев хоорай СоведININ сессиязында

КИЕВ, март 31 (СЭТА). Ажылчы чоннар депутаттарынын Киев хоорай СоведININ ээлчеглиг сессиязы бөгүн доозулган.

Сессиянын сөөлгү хуралынга Киев хоорайга Ленин орденинин байырлыг тыпсыышкыны болган.

Ол бедик шаннал-биле Совет Украинаның найыслалы Украинаның Россия-биле катап каттышканының алдарлыг 300 чылының хүнүнде шаннаткан.

Хоорай СоведININ депутаттары, хей санныг аалчылар ССРЭ-нин Дээди СоведININ Президиумунун Даргазы, СЭКП ТК-ның Президиумунун кежигүнү эш **К. Е. Ворошилов**, Украинаның Коммунистиг партиязының болгаш республиканың чазаанын удуртукчулары президиумга кестүп келирге динмиттиг адыш часкаашкыны-биле утканнар.

Киев хоорайга дээди шаннал — Ленин орденин — ССРЭ-нин Дээди СоведININ Президиумунун Даргазы К. Е. Ворошилов сессияны даргалаан УССР-нин Архитектура академиязының чингине кежигүнү эш А. В. Добровольскийге, ажылчы чоннар депутаттарының хоорай СоведININ күүсөмүнүн даргазы эш А. И. Давыдовка болгаш Украинаның КП-зының Киев хооркомунун секретары эш М. С. Синицага тывыскан.

Украинаның КП-зының хоорай комитединин секретары эш М. С. Синица совет Украинаның найыслалының ажылчы чоннарының мурнунда ССРЭ-нин Дээди СоведININ Президиумунга, ССР Эвилелининг Министрлер Чөвүделинге болгаш Совет Эвилелининг Коммунистиг партиязының Төп Комитединге Киевке тывыскан чазактың бедик шанналы дээш чүректин ханызындан өөрүп четиргенин илереткен.

Ооң соонда ССРЭ-нин Дээди СоведININ Президиумунун Даргазы эш **К. Е. Ворошилов** чүве чугаалаан, ооң чугаазын олурушканнар изин-биле утканнар.

Киев хоорайга Ленин орденин тыпсып тура ССРЭ-нин Дээди СоведININ Президиумунун Даргазы эш К. Е. ВОРОШИЛОВТУҢ чугаазы

Эштер депутаттар! Совет Эвилелининг Коммунистиг партиязының Төп Комитединин, ССРЭ-нин Дээди СоведININ Президиумунун болгаш Совет чазактың дааскаанын өзүгаар Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын демдеглеп, Украин ССР-нин найыслалы — Киев хоорайны шаннаан Ленин орденин тыпсыр өөрүшкүлүг болдум. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бо бедик шаннал-биле орус, украин болгаш белорус улустарның төөгүзүнге алдарлыг Киев хоорайның улуг ужур-дузалыг болганы демдеглетинген.

Украинаның Россия-биле катап каттышканы ийи улустарга төөгүлүг улуг ужур-дузалыг болган. Найыралдыг каттыжышкынга олар күштү ап, дайзыннарга удур боттарының удурланыышкынын улгаттырганнар. Орустар болгаш украиннар улуг найыралга каттышканнар, бистин хүннеривисте өзүлүг тиилетирбес болу берген ол найыралды олар чүс-чүс чылдарны өттүр эккелгеннер.

Эрте бурунгу орус аймактың чаңгыс аай дазылындан боду укталып тывылган орус болгаш украин улустарның акы-дуңма харылзаалары дыка үр үеден бээр тургустунуп келген. Маңаа, Днепрнин эриктеринге, Карпаттан Волга чедир, Балтий далайдан Кара далай чедир чөөн славяннарны каттыштырган күүлүг эрте бурунгу орус күрүне—Киев Русь өзүп үнген. Ол күрүненин найыслалы хоорай болза улустун ынакшыл-биле «орус хоорайларның иези» деп адааны Киев турган.

Украинаның Россия-биле катап каттыжышкыны дээш украин улустун демиселинге улустун-хосталгалыг дайынының төптеринин бирээзи болур Киевтин ролю улуг турган.

Киев аар-берге шылгалдаларга чаңгыс удаа эвес таваржып чораан, татар дарлалдаа, польша паннарның болгаш даштыкы чурттуг өске дарлакчыларның кулданыышкыннары-даа эрте бурунгу хоорайның туруштун болгаш эрес-дидим чоруун сып шыдаваан — чөөн славяннарның тиилетирбес күүзүнүн демдээ кылдыр ол Днепрнин эриктеринге маадырлыг быжыг күш болуп улуг-чаагай болгаш чоргаар турган. **(Адыш часкаашкыны).**

Бүгү хей-хей санныг дайзыннарның мурнунга Киев чаныш-сыныш чок демиселчи болуп кеззеде туруп келген. Хамаатты дайынның болгаш гитлержилерниң ийи чыл иштинде эжелининг үезинде ол база ындыг турган.

Киев бодунун бүгү төөгүзүнүн дургузунда аңаа фашистиг арзатаннарның таварыштырганы ышкаш, ындыг дерзин дүржөк үргеззешкиннерни болгаш коргунчуг хоозурадыышкыннарны шаанда көрүп чорбаан.

Үргедтирген болгаш өртетирип-хуюктадырган Киев чуурунду-бузундулардан болгаш хүл-ыйбадан Коммунистиг партиязының болгаш Совет чазактың сагыш салыышкынының ачызында, бүгү украин улустун маадырлыг күш-ажылының түнелинде бодунун бүгү маадырлыг мага-бодун тургузун алган. Ол бөгүн база катап чаагайжыдыр туттунган, улам каас-шиник болгаш биске эргим чараш кылдыр туруп турар.

Киев бодунун дайынчы революсчу чаңчылдары-биле эрте шагдан тура-ла алдаржып турар. Революстут шимчаашкинин болгаш пролетар партиязының чаз-ла төрүтүнүп турганының үезинде, бирги орус революцияга хаанныг өзү-биле демиселге болгаш Улуг октябрьның хүннеринде, хамаатты дайынның чылдарында Киевтин ажылчы чоннары ажылчын аңгының болгаш ядыы-тараачыннарның улуг идеялары дээш, социализминин болгаш коммунизминин идеялары дээш демисежип турган Россияның революсчу пролетариадының бирги одуругларынга турган.

Ам база-ла Киев Совет, Украинаның политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг төөг болуп турар, аная Украинаның бүгү ажылчы чоннары болгаш оларның-биле кады бүгү совет улус хоойлу өзүгаар чоргаарланыр. **(Адыш часкаашкыны).**

Эштер депутаттар! Бистин чуртувус бодунун чогаадыкчы күштерининг чечектелишкининде турар. Бистин партиявыстын Төп Комитединин төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген совет улус социалистиг индустрияны улам ыңай хөгжүдеринге, көдээ ажыл-агайны үндезини-биле көдүреринге бүгү күштерин салып, совет ниитилелдин улам өзүп турар негелделерин хандырарынга материалдыг болгаш культурлуг чаагай чорукту тургузарынга чаа улуг базымны кылып турар.

Совет Украинаның алдарлыг найыслалы — Киевтин ажылчы чоннары, а ол ышкаш ооң эртем албан чөрлери, оларның мергежилдиг коллективтери бүгү совет улустун ол маадырлыг күш-ажылынга төлептиг черни ээлээр дээрзинге чигзиниг турбас.

Силерге, Силерниң нүүрүнер-биле бүгү киевчилерге, бедик шаннал-биле база катап байыр чедирерин болгаш улустун чаагай чоруунга үре-түннелдиг моон соңгаргы ажылга Силерниң улам улуг чедишкиннерлиг болуруңарны күзээрин чөпшээреп көрүнер, эргим эштер! **(Динмиттиг адыш часкаашкыны).**

Эрте бурунгу болгаш мөңгезин-биле аныяк орден-хавыяалыг Киев делгереп, чечектелип турзун! **(Динмиттиг адыш часкаашкыны).**

Бистин Төрээн чуртувустун күжүнүн болгаш күүш-шыдалының үнер дөзү орус, украин болгаш ССРЭ-нин бүгү улустарының аразында найырал чурттап, быжыгып турзун! **(Динмиттиг адыш часкаашкыны).**

ССРЭ-нин улустарының аразында найыралдың тургузукчузу, бистин бүгү тиилелдерининг сорук кирген организакчызы — бистин алдарлыг Совет Эвилелининг Коммунистиг партиязынга алдар болгаш хүндү! **(Динмиттиг, өөрзелдер салыышкынынче шилчээн үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны. Шупту туруп келген).**

Көдээ ажыл-агайның чаа фильмнери

КИЕВ. Украинаның хроника-документалдыг фильмнер студиязы «Букуруза—улуг болдунар аргалыг культура» деп эртем-тайылбыр фильмин кылып үндүрген. Ук кино ол үнелиг культураны Винница областын Винницкий районунун Шевченко аттыг колхозунга өстүрүп турарын болгаш ажыглап турарының дугайын көргүзүп турар. Киевтин эртем-тайылбыр фильмнер студиязы «Ногаа культураларының болгаш картофельдың хорлакчылары» деп чаа кинофильмин үндүрген. Ында көдээ ажыл-агайы хорлакчыларынга улур демиселге ажыктыг аргаларның дугайын чугаалап турар.

* * *

СТАВРОПОЛЬ. Ставропольдун көдээ экраннарында Бүгү-эвилелдин көдээ ажыл-агайы делгелгезинин кирижикчилери—крайның эң эки ажыл-агайларының мурнакчы дуржулгазының дугайын кыска-метраждыг фильмнер улуг чедишкиннинг көргүзүп турар. Ново-Александровский районунун Сталин аттыг көдээ ажыл-агай артелининг колхозчуларының чогаадыкчы тургузукчу амыдыралының дугайын, ниитининг бүдүүлгезининг бүгү адырларының күүлүг чаа көдүрүүшкүнү дээш оларның демиселинин дугайын Соңгу-Кавказтың кинохроника студиязының үндүргени «Элбекшилче орукта» деп фильм чугаалап турар.

Петровский районунун тараачылары 1954 чылда дүжүт ажаап алышкының үлегерлиг чорудары дээш социалистиг чарыштың эгелекчилери Петровск МТС-тин механизаторларының ажылын таныштырып турар «Ховуда МТС» деп киноочерки крайга бирле дугаарында көргеннер.

(СЭТА).

Тарылгага белеткел

Бедик дүжүт дээш

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районда «Большевик» көдээ ажыл-агай артелининг бирги хову бригадазы часкы тарылганы агротехниктиг негелделер өзүгаар хандырып, чайгы ажаалданы болгаш дүжүт алышкынын эки чорутканынган эткен чылын бодунга быжыглатынган 550 гектар тараа культураларының шөлүнүп гектар бүрүзүнден 27 центнер дүжүттү алган, ооң иштинден 215 гектар кызылтастын гектарындан ортумаа-биле 39 центнерни ажаап алган. Бо чылын ооң-даа бедик көргүзүүлерлиг болурун бригаданың кежигүннери хүлээнип турар.

Бо чылын бистин бригадавыс тараа культураларын 544 гектарга, мал чеминге хей болгаш чаңгыс чыл үнер сигеннерни 78 гектарга, ол ышкаш кукурузаны 12 гектарга, тарымал тоорукту 3 гектарга тарырын белеткеп турар. Үрезин культуралар аайы-биле четчир, машина чепсек, дериг-херексел бүрүн, тарылгага ажыглаарынга шупту белен, удобреннеге 40 тонна өлекти тарылга шөлдеринге сөөртүп чедирип алган бис, хүл болгаш өске-даа удобреннелер чыгдынып турар.

Х. ЕНДАН-САМБУУ,
бригаданың бригадири.

Ногаа тарылгазын калбартыр

СЭКП Төп Комитединин январь Пленумунун доктаалын танышкан, областын ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей патриотчу күш-ажылын илерелип турар. Таңды районда Будённый аттыг колхозтун огород бригадазы ногаа олурт турунга хынамчалыг белеткенин турар.

Бригаданың улуртукчузу Оюн Ланчаа ол хүлээлгезинде ам үш чылын эки ажылдан келген. Ында бодунун ажылынга мастер болган Шурушева, Апык-кыс ышкаш мергежилдиг огородчулар хей. Эткен чылын ол бригада төрээн колхозунга 16 мүн рубльдин орулгазын кирген.

Бо чылдың тарылгазынга белеткелин бригада доосканы. Парник оңгарларын кылгаш, чемижидилгени ооң иштинде белеткээн, 70 рамаларны, рассада өстүрүнгө 6 мүн ажыг ирик-өдек савожыгаштарны кылып алган, бригадада үрезин белен.

А. ДОРЖУ.

* * *

Чөөн-Хемчик районда Жданов аттыг колхозтун огород бригадазында 30 кижи бар, олар олурт улгага белеткелин эки кылып турар. Парниктин 5 оңгарларын дерип алган, ирик-өдектиг 25 мүн савожыгаштарда рассадаларны тускай бажында өстүрүп турар.

О. МУНЗУК.

Буга дөзүнде

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районунун Чаа-Барлык бугазының дожун аштаан, буганың суун эрте үндүрүп, часкы чер суггарылгазын ей-шаанда чорудар сорулга-биле буга дөзүнде хайныышкынны ажыл чоруп турар.

Буга дөзүн аштаар болгаш быжыглаар ажылда Кызыл-Мажалык суурнун албан организацияларының коллективтери база киржип турар. СЭКП райкомунун, райкүүсөмүнүн, автотранспорт конторазының, ыяш ажыл-агай болгаш заготживсырьё чөрлерининг коллективтери ителкейлиг киржип турарлар. Бо коллективтер март 31-де 180 метр черниң дожун аштаан болгаш буга дөзү быжыглаар узуну 3 метр, бедии болгаш дооразы 2 метр бир бажыңны кылгаш доллур даш тыраан.

Буга дөзүнүн ашталгазы болгаш быжыглаашкыны үргүлчүлеп турар.

Огород ажылынче кичээңгейни күштелдирер

Колхозчу өрege бүрүзү бажыңының чанынга ногаа культураларын өстүрүп, көдээ ажыл-агайын сайыралдырының, малдың продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринин боттандырарын хандырар көргүзүүлерин чедип алырын районнун перспективтиг планында көрген. Ол планны өзүгаар районнун мыйыстыг бода малының баш саны 1954 чылга деңнээрге 1960 чылда 1,6 катап өзер, ынчаарга арыг уксаалыг болгаш уксаазын экижиткен мыйыстыг бода малдың саны 15 катап өзер.

Хойнун сайзырадылгазын чинге нарын дүктүг хойларның кусели-биле боттандырарын көрген, ол хойларның баш саны 1954 чылда 150 баш турганындан 1960 чылда 4700 баш чедир өзер. Каракуль уксаалыг хойлар 1,7 катап өзер.

Өшкүнү ангор уксаа-биле хайнакташтырарының ажылын боттандырбышаан, 1960 чылда ангор уксаалыг өшкүлерни 1000 баш чедир өстүрер.

Эт бүдүрерин көвүдедиринге кол ролдуун барымдалааш колхоз, совхоз бүрүзүнге хаваннарны азырап өстүрерин онзалап көрген. Ынчангаш 1960 чылда хаваннарның баш саны районга 2300 баш чедер. Ол ышкаш 1960 чылда куштун баш санын 14200 чедирерин, чылгы малдың 2300 баш чедирерин көрген.

Малдың баш санын өстүрери-биле чергелештир, малдың продуктуларын бедидери кол сорулга болуп турар. Бо айтырыгны чедишкиннинг шиитпирлээринге ажыглатынмайн турган улуг курлавырлар районда барын мурнакчыларның дуржулгазы бадыткап турар. Эткен чылын малдың чемгерилгезинге болгаш ажаалдазынга элээн экижидилгелерни кылгаш «Тиилелге» колхоз инек бүрүзүнден 1060 литр сүттү саап алган. «Кызыл тараачын» болгаш Кочетов аттыг колхозтарның саанчылары эштер Бичин-уруг, Формова олар боттарынга быжыглаан инек бүрүзүнленне 1774—1400 литр сүттү саап алганнар.

Ындыг турбуже ниитизи-биле районга бир инектен саган сүт ортумаа-биле 748 литр, а «Өөк» совхозунга—568 литр болган.

Малдың продуктулуг чоруунун районда бедивейн турарының кол чылдагааны болза, партия, совет организацияларының болгаш колхозтар баштаар черлерининг, МТС-тин, совхозтун директорларының, ол ышкаш көдээ ажыл-агайның тускай эртемниглерининг талазында малга быжыг чем суурну тургузарынче, малдың ажаалдазын экижидеринче хайгааралды кошкак тургусканында.

Ниитининг малынга быжыг чем суурну тургузары-биле бар курлавырларны долузу-биле ажыглаарын пленум айыткан. Мал чеми сигеннер тарылгазын районга калбартырын, ооң иштинде хей чылда үнер сигеннерни 1954 чылда 39 га турганын 1960 чылда 1249 га чедирерин, чаңгыс чылда үнер сигеннерниң тарылгазын 4 катап өстүрерин, корнеплодтарнын—2,3 катап, картофельдинин—6 катап, малдың бөдүүн чемнерининин—1,5 катап көвүдедирин көрген.

Силос салыышкыны эткен чылын 1000 тонна турганындан 1960 чылда 16250 тонна чедир өзер, ооң иштинде 4700 тонна силос кукурузадан кылдынар.

Ооң-биле чергелештир суггарылганы калбартпышаан, агротехниктиг хемчеглерни боттандыргаш, мал чеминиң тарылга культураларының, сиген шөлдеринин, одарларның дүжүдүн бедидерин планнаан.

Бо хемчеглерни боттандыргаш, ниитининг малының янзы-бүрү чемнерге хереглелин долузу-биле хандырар.

Илеткелчи болгаш пленумга санал берген эштер Федоренко, Евсеенко олар районнун колхозтарында болгаш совхозунда үрезин ажылынче, тараанын болгаш картофель, ногаа культураларының шыгжалынче хайгаарал салдынмайн турарын шүүмчүлээннер. Бо талазы-биле ажылды моон соңгаар экижидерининг хемчеглерин перспективтиг планда айыткан. 1960 чылда колхоз бүрүзү болгаш совхоз бүгү чүүн үрезин-биле хандыртынган турар болгаш 100—200 тоннадан эвээш эвес ишкир ногаа складтарын туткан турар.

Мал кажааларының, чуртталга бажыңнарының, будүүлгенин болгаш культура-техниктиг чурумнарны сагывайн барганы-биле гектардан чүгле 4 центнер дүжүтү алган. Хаван, чылгыдан өске малдарны өстүрерининг күрүне планы күүсөтинмээн.

Малдың продуктулуг чоруун белдер талазы-биле хемчеглер алдынмаан. Ылаңгыя хей бүрүзүнден ортумаа-биле чүгле 800 грамм дүктү кыргып алган.

Колхозта часкы тарылгага белеткел ооңум чоруп турар. Урдунган үрезиннерниң шынары куду. Ооң уламындан 247 тонна кызылтас үрезинин өске тараа-биле солуур ужурга таварышкан. 85 тонна сула үрезини ам-даа арыглатынмаан болгаш ногаа культураларынга хереглээр үрезиннер белеткетинмээн.

Колхозчулар ортузунда культура-массалыг болгаш политкижизидилгелиг ажылдар ам-даа экиживаанын санал берген коммунистер шүүмчүлээн. Партия эге организациязының хана солуну дыка үзүктелиишкинниг үнүп келген. Аңаа мурнакчыларның дуржулгалары, ажылда

„Мурнакчы“ колхозтуң перспективтиг планы

ТУДУГ ПРОГРАММАЗЫ

Беш чылдарның мурнунда бистиң колхозтуң төвү — Шойга ийи-үш бажыңчыгаштар турган. Ынчангаш бистиң сууруусту эгези чүгле колхозтуң үндезилетингени-биле денге салдынган деп чугаалап болур. Ам Шойда чангыс аай төлевилел-биле кылган, электрижитинген чаа суур өзүп, сайзырап турар. Мында эмнелге, магазин, хлеб быжырар чер, чеди чыл школазы ышкаш бүдүрүлге болгаш культура-амыдыралдың тудуглары бар апарган.

Электри энергиязы ам безин колхоз бүдүрүлгезинге шиитпирлиг ужур-дузалыг болуп бар чыдар. Оон дузазы-биле пилораманы болгаш колхоз төвүнде бир шаңны механизастаан.

Ам үеде 144 колхозчу өрегелер өглерден мөңгези-биле чарыш, сууржуң амыдыралче шилчээн. Бүдүрүлгениң 12, культура-амыдыралдың 7 тудуглары кылынган. Ынчалза-даа кыдынган үүлдер ажылдың чүгле эгези. Колхозчуларны бүрүн сууржударынга чедир ам-даа улуг күженишкиниг ажылдар негетиннер деп чүвени бистер эки билип турар бис. Ам-даа 317 өрегелер өглерде чуттарышаан турар. Ынчангаш колхозтуң перспективтиг планынга бисте бар аргаларны санап көргеш, 1957 чылда бүгү колхозчуларны өглерден бажыңнарже бүрүү-биле шилчидер сорулганы салган бис. Ол планны ёзугаар чоокку ийи чылдарда чыл бүрү 102 чурталга быжыңнарын тударын планда көрген. Чаа бажыңнарны ийи янзы төлевилел-биле кылыры көрдүнген. Төлевилеллеп дашкаар 142 бажыңнарны тудар. Оларны колдуунда мал фермаларының чаныга, малчыннарга кылырын көрген. Бистин чамык малчыннарывыс бо ажылды боттандырынга боттарының инициативазын илередип турарлар. Олар боттарының эки-тураз-биле тудуг ыяжын кезип белеткеттерге, колхоз баштаар чери ону тудуг участогунга сөөртүп чедирип бээр. Ам дүжүттүнген ыяштар-биле бажыңнарның ханазын тудуп турар. Ол ажыл колхозчуларның өскөшкини-биле чоруп келген. Ам кыштагларда 11 бажыңнарның ханаларын кылып доозуп турар. Бажыңнарга хереглээр дилген материалларны колхоз төвүнден сөөртүп чедирип турар.

Малчыннарга тудуп турар төлевилеллеп дашкаар бажыңнардан ангыда 175 бажыңнарны төлевилел ёзугаар колхоз төвүнге тударын планнаан бис.

Бо чылын төлевилел ёзугаар 55 чурталга бажыңнарын, төлевилеллеп дашкаар 47 бажыңнарны, культура-амыдыралдың 3 тудугларын, бүдүрүлгениң бир тудуун кылырын планда көрген.

Моон мурнунда тудугга 90 кижини быжыглап турган, ам тудугнуң планын улгаттырганын барымдалааш, 150 кижини быжыглаан. Тудугжуларны бөлүктерге чарыш тургускан. Чижээлээрге, кертиг,бажыңның шалазын болгаш ооргазын салыр, нарын кезектерин чаазар, кладовка, крыша кылыр дээн ышкаш 9 бөлүктерге хуваган. Мал кажаалларының тудугларын кылыр 2 бригаданы 8—12 кижи составтыг кылдыр быжыглаан. Ол бригадалар төлевилел ёзугаар кылыр 2 кажаалларны, 2 бөдүүн кажаалларны кылып доосканн. Тудуг бригадазы (бригадири эш Санчи-оол) чыл эгезинден бээр 8 бажыңнарның ханазын, 360 олуттуг клубтуң адаккы, үстүү ооргазын салып тургускан. Тудугжуларның аразында шилчиир кызыл тук чугаштты тургускан болгаш социалистиг чарышты организастаан.

Мал ажылының тудугларының бригадалары бо чылын 40 бызаа кирер бир кажааны, 3 мун баш хой кирер 6 кажааны, 2 мун баш хураганнар кирер 40 кажааны тударын планда көрген. Хереглээр тудуг материалдары белеткетинген.

1955 чылдан 1960 чылга чедир колхозчу суур радиожутунган, электрижитинген, клубтуг, ном садыглыг, уруглар яслилерлиг болур. Колхозтун он чыл школазы, уруглар садчыгаштары тургустунар.

Бо чылын колхоз төвүнден 8 километр ырак черде № 2 хову бригадазының шаңын механизастаар, а келир чылын № 1 хову бригадазын электрижидерин, инек саалдазын, хой кыргылдазын электри-биле чорударын эгелээр. Төлевилел ёзугаар кылган бир инек кажаазын механизастаар. Мал ажылының тудугларының талазы-биле төлевилел ёзугаар кылган 250 инектер кирер 3 кажааны, 150 бызаалар кирер 3 кажааны, шээр малдың 60 кажаазын оон ангыда 27 бөдүүн кажаалларны, чаш малдың 60 кажаазын, хаванның, аттың, куштуң төлевилел ёзугаар кылган 1—1 кажаалларын тударын планнаан бис.

Тудуг ажылының чугулазын барымдалаш колхоз баштаар чериниң ажыл хуваалдазын ёзугаар ол ажылды харыылаарын партия эте организациязының секретары эш Ширапка даасканн.

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунуң шиитпирлери-биле танышкаш ниитиниң ажыл-агыйының бүгү адырларының хөгжүлдезин дүргедедип, тараа, эьт, дүк болгаш өске-даа ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлгезин улуу-биле көвүдедирин шиитпирлээннер. Ол сорулга-биле олар тускай эртемниглерниң дузаламчызы-биле боттарының колхозунуң хөгжүлдезиниң перспективтиг планын ажылдап кылганнар.

«Мурнакчы» колхозтуң 1955—1960 чылдарда хөгжүлдезиниң талазы-биле хемчеглерниң дугайында колхоз даргазы М. Доржулдай, агроном Л. Макаренко, колхоз даргазының оралакчызы С. Шыдыраа, колхозта партия организациязының секретары эш Ширап олар-биле редакциның ажылдакчыларының беседазын бо арында парлаан.

Масса политиктиг ажылдың деннелин бедидер

Эң чоокку беш-алды чылдарның иштинде чуртка тараның ниити чыылдазын чыл-бүрүде-ле 10 миллиард пудтан эвээш эвеске чедирер база мал ажылының колкол продуктуларын бүдүрерин ийи—ийи ажыг катап көвүдеткен турар сорулганы СЭКП ТК-ның январь Пленуму салган.

Ол сорулгалар болза, эң-не чүткүлдүг болгаш мергежилдиг ажылдаарын көдээниң бүгү ажыл-ишчилериниң негеп турар. Ынчангаш амгы үеде көдээге масса-политиктиг ажылдарның кол утказы колхозчу массаларның ортузунга январь Пленумунуң шиитпирлерин тайылбырлаары-биле, тургустунган сорулгаларны амыдыралга боттандыраарының практиктиг айтырыглары-биле эки дүүшкен турар ужуртуг.

Бистиң колхозувустуң партия организациязы ол бүгү негелдерни удуртулга болдуруп ажылдап, партийжи-политиктиг болгаш организастыг ажылдарны колхозчу массаларның күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрүүшкүнүн деткиринче, оларның чогаадыкчы эгелээшкиннерин хөгжүдеринче, күш-ажылдың организастыг чоруун быжыглаарынче, артель ажылагыйының хөгжүлдезиниң айытынган планнарын ыяавыла күүседир дээш социалистиг чарышты калбартырынче угландырган.

Амгы үеде колхозчу массаларның боттарының база көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң киржилгези-биле артель ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң перспективтиг беш чыл планы чогаатынган. Салдынган сорулгаларны 1960 чыга чедир ыяарыла күүседип болурунун аргалары өөренип көрдүнген. Ам хамык ужур колхозтуң баштаар чериниң болгаш партия организациязының организакчы ажылдарындан хамааржыр.

Ынчангаш бистер колхоз бүдүрүлгезиниң харыысалгалыг участоктарынга эң дээре агитаторларны болгаш мергежилдиг организаторларны шилип тургускулаан бис. Ылаңгыя мал ажылының фермаларынга 12, хову бригадаларында 13, тудугжулар ортузунда 7 агитаторлар ажылдап турар. Бүдүрүлге участоктарында 7 агитхуулустар бар. Оларның редакторлары колхозчу коммунистер болуп турар. Бригадирлерде колхоз бүдүрүлгезиниң дуржулгадыг практиктери шилитинген.

Удуртурда — билир, а билир төлээде, өөренир херек. Ынчангаш бистиң колхозчу активчилеривис январь Пленумунуң шиитпирлерин партия, комсомол чырыдыышкыннарының бөлгүмнеринге ханызы-биле өөренип эртken. Олар амгы үеде ол шиитпирлерни бүгү колхозчу массаларга таныштырып өөредирин күштелдирбишаан, өөренип көрдүнген. Ам хамык ужур колхозтуң баштаар чериниң болгаш партия организациязының организакчы ажылдарындан хамааржыр.

Ынчангаш бистер колхоз бүдүрүлгезиниң харыысалгалыг участоктарынга эң дээре агитаторларны болгаш мергежилдиг организаторларны шилип тургускулаан бис. Ылаңгыя мал ажылының фермаларынга 12, хову бригадаларында 13, тудугжулар ортузунда 7 агитаторлар ажылдап турар. Бүдүрүлге участоктарында 7 агитхуулустар бар. Оларның редакторлары колхозчу коммунистер болуп турар. Бригадирлерде колхоз бүдүрүлгезиниң дуржулгадыг практиктери шилитинген.

Удуртурда — билир, а билир төлээде, өөренир херек. Ынчангаш бистиң колхозчу активчилеривис январь Пленумунуң шиитпирлерин партия, комсомол чырыдыышкыннарының бөлгүмнеринге ханызы-биле өөренип эртken. Олар амгы үеде ол шиитпирлерни бүгү колхозчу массаларга таныштырып өөредирин күштелдирбишаан, мал болгаш чер ажылының хөгжүдезин дээш, колхозчу араттарны сууржударының айтырыын кыска хуусаала шиитпирлээри дээш социалистиг чарышты организастап турарлар.

Херек кырында ажылдарның боттуг түннелдери кестүп эгелээн. Часкы хову ажылдарынга белеткелдер чедиишкиниг чоруп турар: машиналар септелгелери болгаш үрезиннер арыглаашкыны доозулган. Хову бригадаларының турар черлеринге чуртталганың 5 бажыңнарының тудуу эгелээн.

Малчыннар мал ажылының турлаглаарынга боттарының күжү-биле чуртталганың 24 бажыңнарын тударын хүлээнгеш, ам 15 бажыңнарның ыяжын кезип, сөөртүп алганнар, 6 бажыңнарның ханаларын тудуп доосканн. Мөңгүн-Тайгада болгаш Шойда ийи бөлүк тудугжулар 2—2 мал кажаларын тудуп доосканн, ам 2 кажаларның тудуун база эгелей бергеннер.

Колхозтуң малы массалыы-биле төрүп эгелээн. Дуржулгалыг малчын эш Делбин 147 хойлардан төрүүнген 147 хураганнарны, эш Дамдын 91 хойлардан 91 хураганнарны чидириг чокка ажаан алган. Колхоз тудуунуң ыяжын белеткеп турар эштер Аваан-оол, Даңгый-оол, Чулдум-оол, Оолак олар хүн-бүрүде ажыл нормазын 100—150 хуу күүседип турарлар. Бызаңчылардан эштер Чалзын, Чымы, пилорамада ажылдап турар эш Арагачы олар ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип келгеннер.

Ынчалза-даа бистиң ажылывыста ам-даа улуг четпестер бар. Ылаңгыя көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринин кур күштери ыракта-ла четче эвес ажыглатынын турар. Колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларының дуржулгалары бүгү ниитиге нептеретинмейн келген. Колхозта зоотехник эш Даваалан, мал амнелгезиниң салбырының эргелекчизи эш Шойдан олар боттарының ажылын амгы үениң негелдезинге таарыштыр эде турзузуп албаннар. Инектерни бызаларындан чарып саар арганың дуржулгаларын малчыннарга кым-даа дамчыдып бербээн. Ынчангаш колхозта сүт саалдазының хемчээли дыка эвээш болбушаан турар. Тудуг болгаш хову бригадаларында күштажылдың сагыыга-чуруму ам-даа эки-живээн. Четпестерниң ындыг фактылары болза, чамдык кижилерниң медерлиниң чавызының, колхозчулар ортузунда коммунистиг кижизидилгениң хереэниң ам-даа эки-живээнинин херечизи болур.

Сорулга болза, партия эге организациязының талазындан партийжи-политиктиг ажылдың деннелин чаа сорулгаларның деннелинге чедир көдүрери болур.

НОГАА АЖЫЛЫ

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлеринге харыы кылдыр ногаа ажылын калбартырынче 1954 чылдан эгелеп кирген. Ол чаа культураны нептередири чиик эвес херек болган: агаар-бойдустуң таарымча чок байдалы биске өлүн бергедээшкиннерни таварыштырганда, колхозчуларның дуржулгазы база чок турган. Ногаа ажылынга тускайлап кирген колхозчуларывыс чамдык ногаа культураларының аттарын безин билбес турган. Колхозтуң баштаар чери ол бүгүнү өөренип көргеш, ногаа культураларын өөренир курс организастаар деп шиитпирлээн. Ол ажыл биске эки түннелди бергеннер.

Колхозчулар ол культураны тарыырын болгаш ажаап хайгааралрарын чоорту шиитгээлип ап, парник рамаларын кылырынче эгелеп кирген. Ногаалар өстүрер чылыткылыг чер база кылдынган. Үрезин дажыглаар хааржактарны кылгылааш, едекти ногаа тарыыр черлерже сөөрткен турган. Ирик өдек саважыгаштарны кылырынче кирипкен бис. Оларның холумактыг составын — үш кезээн хараган дөзүнде кара довуруктан, ийи кезээн өдек приндилинден ажыглаан бис. 0,5 кезээн инек өдөзинден, 0,5 кезээн хем элезининден, 0,5 кезээн хирөзээн ыяштың тогланчызындан, 0,5 кезээн арыг өдектен кылган бис. Оон ыңай 50 грамм суперфосфатты ажыглаан бис.

Ол үүлдерни ыяк хоолаш, ирик өдек саважыгаш кылыр станокчуташтарга хептээн бис. Ол саважыгаштың хемчээлин помидорга 8Х8 сантиметр, капустага 10Х10 сантиметр кылдыр кылган. Үрезиннерни саважыгаштарга олуртуп тараан рассада бир гектар черниң капусталызындан 600 центнер дүжүтү берген. Бир борбак капустаның деңзизи 8 килограмм 250 грамм болган. Чайгы өөрүлдениң үеэзинде ногааны өдек суу-биле, суперфосфат-биле чемгерип турган.

Колхозтуң перспективтиг планын ёзугаар ногаа культураларының тарылга шөлү алзын калбарар. 1955 чылда ногааны 2,4 гектар шөлдүг черге тарыыр, а 1960 чылдың төнчүзүнде 20 гектар чедирери планнатынган. Бо чылын 100 санныг парник рамаларын кылыр, а 1960 чылда ону 500 санга чедирерин планнаан.

Ногаа ажылындан бедик дүжүттү алган мурнакчы колхозчулар немелде төлевирни алганнар. Оларга Адаш, Кунчутмаа, Дарья, Серенмаа болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Планда картофель тарылгазынче улуг хайгааралды салырын көрүп турар. 1955 чылдың планында 12 гектар картофельди тарыыры көрдүнген. Оон гектар бүрүүнден алыр дүжүдүн 110 центнерге планнаан. 1960 чылдың төнчүзүнде картофельдиң тарылга шөлүн 30 гектар черге дөрбелчин-уяланчак арга-биле чорудар. Ынчан тарымал тоорукту 15 гектар шөлдүг черге тарыыр. 1960 чылдың төнчүзүнде мал чеми турнепсти 35 гектар черге тарыыр. Оон ниити чыылдазы 10500 центнер чедер.

Эрткен чылын ногаа культураларының дүжүдү гектар бүрүүнден ортумаа-биле 80 центнер турган, а 1960 чылда 140 центнер чедир көвүдээр. Картофельдиң дүжүдү үстүнде деннелге-биле алырга 47 центнерден 150 центнер чедир көвүдээр.

Колхозтуң орулгаларының өзери

Беш чыл планында колхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларындан, ылаңгыя мал ажылындан бедик орулгаларны алыры көрдүнген.

1954 чылда ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларындан колхозтуң алган орулгазы 928750 рубль, оон иштинде мал ажылындан кирген орулга 603525 рубль, чер ажылындан — 184220 рубль болган.

Перспективтиг беш чыл планының сөөлгү чылы — 1960 чылда колхозтуң орулгазы 4.429.650 рубльге көрдүнген азы 1954 чылда турганындан 4,7 катап көвүдээр. Оон иштинде мал ажылындан 4.144.578 рубль, чер ажылындан 152184 рубль болур. 1960 чылда чер ажылындан алыр орулганың 1954 чылдан дыка эвээш кыдыр көрдүнгени колхозтуң ажыл-агыйының кол адыры мал ажылы болуп турары-биле тайылбырлатынар.

Колхозтуң хуваашпас фондузу 1954 чылда 139312 рубль турганындан, 1960 чылда 1328890 рубль азы 9 ажыг катап өзер. Эрткен чылда күш-хүнүнүң үнези ортумаа-биле 3 рубль 72 копеек турган болза, 1960 чылда 8 рубль 33 копеек онаажыр кылдыр көрген азы ийи чартык ажыг катап көвүдээр.

Планда мал болгаш чер ажылындан дашкаар чамдык орулга кирер үүлдерни база көрген. Оон иштинде Мөңгүн-Тайгага улуг өртектиг кара дилгилерни азырап өстүрерин планнаан. Бо чылын 12 кара дилгилерни салып алыр бис.

Колхозтуң акша орулгазы

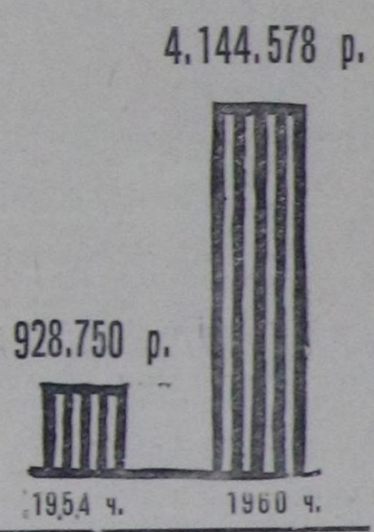

Малдың четчир санныг чем суурун тургузар

Перспективтиг планда колхозтуң ажыл-агыйының кол адыры болур мал ажылының хөгжүлдезинин, ылаңгыя малдың чем суурун белеткээрин көвүдедириниң делгеренгей планы кылдынган.

Колхозта хову ажылының хөгжүлдезиниң кошкак болуп турары, сиген шөлдери чүгле 400 гектар черни эзлеп турары малга четчир санныг чем суурну тургузарының чогуур курлавырларын илередип тывары негеп турар. Мынчангаш малды чемнер-биле хандырары бисте эң-не нарын айтырыг болуп турар. Перспективтиг планны чугаалажып турда малдың чем суурун быжыглаар дугайында колхозчулар боттарының тодаргай саналдарын бергеннер.

Чем суурнун айтырыгларын сиген шөлдерин, суттарылганы, одарларны ажыглаарын эки-живээнинин, ылаңгыя 150 гектар ажыг сиген шөлүнүң ыяжын аштап, 200 гектар черниң ажылдап кылыышкынын эки-живээн турган, а ол ышкаш 1955 чылдан эгелеп мал чеми культураларының эзлештирилгелиг тарылгазын, чаңгыс чылда болгаш хөй чылда үнер сигеннериниң тарылгазын, силос культураларының тарылгазын чорударының күсели-биле шиитпирлээр. 1960 чылда мал чеми сигеннериниң тарылгазын 630 гектар черге эзлештир чорударын планнаан. Одарларны бүрүн ажыглап, ылаңгыя суттат чок одарларга кудуктарны казары планда көрүнген. Эң үнелиг мал чеми болур кукурузаны бо чылын 14 гектар шөлдүг черге тарыыр. 1960 чылдың төнчүзүнде оон тарылга шөлү 112 га көвүдээр, 1955 чылда кукурузадан алыр дүжүт 5300 центнер, 1960 чылда 33600 центнер болур.

Колхозтуң Мөңгүн-Тайгада хөй санныг малын чем суур-биле хандырарын беш чыл планында база көрүп турар. Ол сорулганы боттандырары-биле аная хөй чылда болгаш чаңгыс чылда үнер сигеннериниң тарылгазын 400 гектар черге чорудар.

Беш чылдың перспективтиг планын ёзугаар 1955 чылда 30 инекти, 1960 чылда 200 инекти турум азыралга тургузары көрдүнген. Бир саар инекке 1960 чылда мал чемнерин хандырарын мынчаар планнаан: бөлүүн чемнер 20 центнер, шыктыг чемнер 6 тонна, холуктуг чемнер 2 центнер.

Планда көрүнген мал чемнерин белеткээрин бүрүн хандырары мал ажылының продуктуларын дыка көвүдедирин шиитпирлээр кол сорулгаларының бирээзи болуп турар.

Малдың уксаазын экижидер, продуктулуун бедидер хемчеглер

Малдың продуктулуг чоруун бедидери оон уксаазындан база улуг хемчээлдиг-биле хамааржырын барымдалаш, тус черниң биче продуктулуг малдарын бедик продуктулуг маллар-биле хайнакташтырыш, оон уксаазын экижидерин перспективтиг планда көрүп турар. Ылаңгыя тус черниң хойларын нарын дүктүг мериносс бүдүрүкчүлер-биле, өшкүлерни ангор уксааның, белерни дон болгаш будёновский уксааның, инектерни симменталь уксааның бүдүрүкчүлери-биле эдериштирери малдың уксаазын экижидерин хандырар арганы бээр дээрзи бүгүдеге билдингир. Ам бисте чок болуп турар ангор ускаалыг өшкүлер 1960 чылда 2607 баш чедир, чинге нарын болгаш чартык нарын дүктүг уксаалыг хойлар 22890 баш чедир, симменталь уксаалыг инектер 250 баш чедир, чылгы малдың дон болгаш будёновский уксаалардыг малдары 302 баш чедир, эки уксаалыг ат хаваннар 60 баш чедир, ам чок болуп турар дагаалар 550 баш чедир өзер. Сарлыкты инектиг бүдүрүкчүлери-биле эдериштирип турган, инек малдың эьт талазы-биле продуктулуун база сүттүң үскүр чоруун бедидерин чедип алыр бис.

Малдың продуктулуг чоруун бедидери кол айтырыг деп чүве билдингир. 1954 чылда бир саар инектен ортумаа-биле (сарлык чокка) 434 дитр сүт сагган болза, 1960 чылда 1243 дитр сүттү, оон иштинде симменталь уксаалыг сүткүр инектен 1650 лутр сүттү алыры, хойдан 1954 чылда 1,2 килограмм дүктү алган болза, 1960 чылда 2—3 килограмм дүктү, оон иштинде чинге нарын болгаш чартык чинге дүктүг хойдан ортумаа-биле 3 килограмм ажыг дүктү алыры көрдүнген.

Перспективтиг планда мал ажылында хөй күш кирер ажылдарны механизастаар талазыы-биле ажылдар көрдүнген. Ылаңгыя 100—100 баш инек кирер, автосуттарылгалыг, төлевилел ёзугаар кылган 2 кажаалларны тудар. Бо чылын инек, хаван фермаларынга чемни чымчадыр хайындырар хереклерни, силос болгаш чем хээндектээр хереклерни салып алган бис. Турум азыралга тургузар инектериниң саалдазын болгаш чемгерилгезин зоотехниктиг чурум ёзугаар чорудар, тодаргайлаарга, ол инектерин бызаларындан бүрүн чарып саар болгаш хүнде 2—3 удаа саалданы чорудар, малдың ажаалда чемгерилгезинин боттандырылгазынга мурнакчы малчыннарның дуржулгазын болгаш эртемниг чедишкиннерин ажыглаар бис.

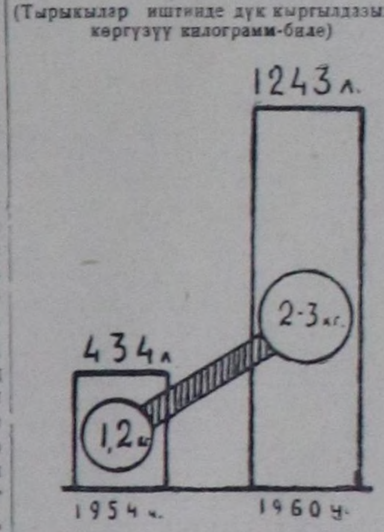

Дүжүттү бедидериниң оруу-биле

Бистиң көдээ ажыл-агый артеливис бодунуң тургустунуп келгениниң баштайгы чылдарындан эгелээш, чыл бүрү эки дүжүтү ап келген. Эрткен 1954 чылда чазын тараан кызылтастың га бүрүзүнден ортумаа-биле 17,5 центнер дүжүтү алган бис, а чамдык участоктар 23 центнер дүжүтү берген. «Миллтурм-553» деп сорттуг кызылтасты тараан черлер 6 га шөлүн га бүрүзүнден 42 центнер дүжүтү берген. Бистиң колхозчуларывыс чоокта чаа-ла сырый хараганнарлыг, даштарлыг черлерни аштап, сорттуг үрезин-биле тарылганы эң баштай-ла пептередип эгелээн.

Бо шөлдерден дүжүт алыр дизе, суттарылга системазын тургузары чугула-дыр дээрзин бистер, тускай эртемниглер колхозчулар-биле сумележип турган шиитпирлээн бис. Ажыы-херек сөстен карышпаан. Ынчангаш 1954 чылда бисте тарылга шөлү 869 гектар четкен. Перспективтиг планның сөөлгү чылы — 1960 чылда тарылга шөлү 1855 гектар болур.

Кол культура болур кызылтастың тарылга шөлү бисте дыка калбарган. 1954 чылда 358 гектар шөлге кызылтасты тараан бис. Оон мурнунда чылдарда арбай тарылгазы биске бүгү тараа культураларының тарылга шөлүнүң хөй хуузун эзлеп турган болгаш арбай кол культура кылдыр санатынын турган. Кызылтас тарылгазы арбайнынын эвээш-кеш, бүгү тараа культураларының иштинде кол культура болу берген.

Мурнунда биске арбайны колдадыр планнап турган. Планга кызылтасты, арбайны, суланы, чингетараанны чежени тарыырын шыңгыы барымдалаарын көрүп турган. Бердинген онаалдалар колхозтуң экономиктиг болгаш бойдус байдалынга дүүшпейн турган болгаш тус черниң байдалынга таарыштыр планнаашкын кылыгрын үреп, инициативаны болгаш чогаадыкчы чорукту кызыыладып турган. Ынчангаш планнаашкынның чаа чурумунун дугайында партияның болгаш чазакты шиитпирин көдээниң ажыл-ишчилери улуг үүлдүгүүшкүн-биле ужурашкан.

Чазын тарыыр кызылтас Ээр-Хавак участогунга үнүп болурун, а Бедик-Хавак участогунга кызылтастың багай өзүп үнерин, аная кызылтас эртеги доңатка таваржырын болгаш дүжүттүң 10—15 хуузу чедириглиг болуп турарын биске практика көргүзүп келген.

— Мен бодаарымга бир эвес участокту солуп, хараганнарны болгаш шөлдүң дажын аштап каапкаш, Ээр-Хавак участогунга кызылтас тарыыр болзувусса эң-не таарымчалыг болур боор деп бодап турмен. Ол хемчег биске мун-мун пуд тараанны бээри чугаажок — деп, колхоз даргазы эш Доржулдай бистерге, агрономнарга план чогаадырының мурнунда сумелээн. Агрономнар болгаш колхозчулар дарганың саналын күзелдиг-биле хүлээп алганнар. Бистиң колхозта кижи бүрүзү маңаа кылыганы чоруларының белдирлешкек болгаш кызыы одуруглуг, калбак одуруглуг аргалары, дөрбелчин-уяланчак арга ышкаш мурнакчы методтар перспективтиг план ёзугаар практикага калбаа-биле ажыглатынган турар. Бо чылын бедик дүжүт алыр сорулга-биле сорттуг үрезиннерни хол-биле ылгаар, үнүштерни чемгерер, тарылга шөлүн булуктадыраар хемчеглерни алган бис. А бистиң байдалывыска кол дүжүт суттарылгадан хамааржырын барымдалааш, суттарылганы 2—3 катап чорудар деп турар бис. Чижээ, калбак одуруглай чажын тараан чингетараа кожа одуруглай тараан, 2 удаа суттарган чингетараага бодаарга 3,4 катап хөй дүжүттү бергенин дуржулга көргүскен.

Бо бүгү агротехниктиг хемчеглер тускай эртемниглериниң болгаш колхозчуларның санап турарын ёзугаар тараа культураларының дыка хөй немелде дүжүдүн алыр арганы бээр. 1960 чылдың төнчүзүнде тараанның ниити чыылдазын 27286 центнер чедирерин планда көрген.

Бо чылдан эгелеп кукуруза, тарымал тоорук ышкаш ындыг чаа культураларны эгелеп тарыыр бис. Оларны эки шынарлыг үрезиннер-биле хандырган болгаш тарылга чорудар черлерге органиктиг болгаш минералдыг удобрениелерни төккен бис. Ол культураларны бо чылын 14 гектар шөлдүг черге тарыыры планнатынган, а 1960 чылда 112 гектар чедир көвүдээр, алыр дүжүттүң ниити чыылдазы — 33600 центнер чедер.

1954 чылда тараа культураларының ортумак дүжүдү гектардан 15,7 центнер турган болза, 1960 чылда 21,7 центнер чедир көвүдээр, кол культура болур кызылтастың гектар бүрүзүнден алдынган дүжүдү ортумаа-биле 16 центнер турган болза, 1960 чылда 22 центнер болур.

Тараа культураларының дүжүдүнүң өзүлдези

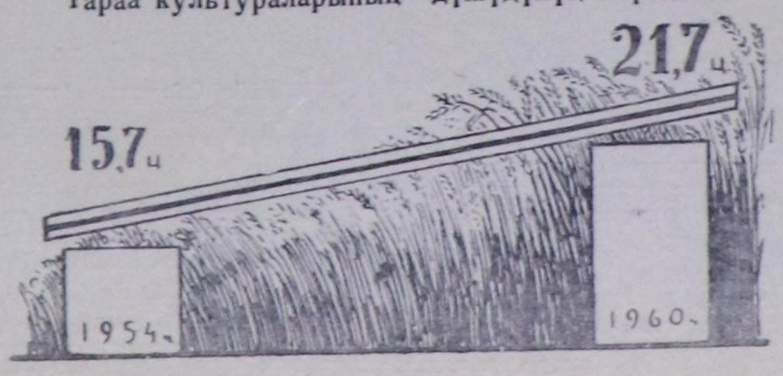

БОЙДУС-ЭРТЕМ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТЕМАГА БЕСЕДА

Дээрниң чырымалдарының бүдүжүн шиңгээдиринге чырык херелиниң канчаар дузалап турары

Бисти долгандыр турар чүүлдерни өөренип билип алырының эң күчүлүг дестериниң бирээзи чырык херели болур. Чырып турар бүдүмелден үнген херел ол бүдүмелдиң бүдүш-шынарының, химиктиг составының, ооң даштында температураның болгаш өске-даа хөй-хөй шынарларының дугайында хөй солун чүүлдерни чугаалап берип болур. Бистиң хөрөөвис—ол чугааны шын сайгарып билип алыры болур. Ынчаарга ону билип алырынга спектрлиг анализ дузалап турар.

Кызыдып каан бүдүмелден үнген чырык янзы-бүрү (узун, кыска) чалгыглыг хөй херелдерден тургустунган. Узун, кысказының талазы-биле янзы-бүрү үн чалгыгларын оларның чоон, чиңгезинден кулактың ылгап билири ышкаш, карак чырыктың чалгыгларын оларның өңүнден ылгап билир. Каракка көстүр херелдериң иштинден кызыл өңүг херелдиң чалгыы эң узун, ооң соонга кызыл-сарыг, сарыг-ногаан, көк өңнер кирер. Эң кыска, чалгыглыг өңнер-өкпе өңнер болур. Бистиң караавыс узуну миллиметриң 7-ден 4 онмунчук кезээнге чедир чырык чалгыларын көрүп шыдаар. Оон кыска чалгыглыг чырык херелдери каракка көзүлбес.

Ак өңүг херел—бүгү өңнериң болгаш немелде өңнериң херелдериден түңнелип тургустунар. Ону спектроскоп деп тускай хереке́лдиң дузазы-биле янзы-бүрү өңүг чырык херелдери ылдыр чарып болур. Спектроскоптуң кол кезээ—үш кырлыг призма—узун, кыска чалгыглыг херелдерни үүл-бүрү кылдыр сыйылдырар. Ынчангаш призманы таварып эрткен ак херел бодунуң тургустунган кезектеринге хуваатынып чарлы бээр. (Челээш дээн ышкаш шак ындыг болуушкун—чаъстыгда агаарда чоруп турар дамдыжыгаштарга хүннүң чырыының сыйлып чарылганының түңнели болур деп мооң-биле кады чугаалап каалы. Бо таварылгада дамдыжыгаш бүрүзү бичии призма ышкаш болуп турар). Ак херелдиң чарлып хуваатынганындан үнген үүл-бүрү өңнүг куржагжыгашты тудуш азы үзүк чок спектр деп адаар.

Кижиниң караанын чамдык херелдерни көрүп шыдавас кылдыр кызыгаарлатынганы спектриң үүгле эвээш кезиин көөр арганы берип турар. Ынчалза-даа, фоточурук тырттырар пластинка азы фотоэлемент дээн ышкаш өске нарын-хереке́лдер спектринң биске көстүп турар кезээн ол-бо талаларында кижи караанга көзүлбес чырык чалгыгларның улуг девискээри бар деп чүвени көргүзүп турар. Кызыл куржагдан дашкаар чылыглыг азы инфра-кызыл дээр чалгыглар, оон ыңай үүс болгаш муң метр чедир узуннуг радио чалгыглары чоруткан, өкпе-өңүг куржагдан дашкаар—кыска чалгыглыг ультра өкпе-өңнер, ооң соонда рентген херелдери болгаш радиоактивтиг бүдүмелдериң үндүрүп турары гамма-херелдер чоруткан.

Агаргыже чедир изилип кызыткан кадыг азы суук бүдүмел (азы улуг базышкында газ) янзы-бүрү узуннуг бүгү чалгыгларның чырыын үндүрүп турар, өскээр чугаалаарга тудуш спектр бээр. Хайылдырып изиткен газ улуг базышкында эвес болза, тудуш өңүг куржаг бербес, Оон орнунга, кара өңүг куржангының кырынга гелий, натрий болгаш өске-даа элементилериң түс-тузунга характерлиг элээн каш ак шугумнар тыптып келир. Кадыг-даа ийи аңгы элемент мырынай дөмей спектрлиг болбас. Кадыг-даа элементиниң спектри үүгле ооң бодунга хамаржыр. Ынчангаш, кадыг-бир газтын, спектрин көрүп турган, ооң кадыг бүдүмелден үнгенин шинчилекчи тодарадып ап болур.

Биске билдингир элементилериң составы эки өөренип көрдүнген болганда, черге-даа, оон дашкаар-даа турары хамаан чокка оларның кадыг-даа холумзаның составын тодарадып ап болур. Чырыктың хереллериниң бо бот-шынарын улус ажыл-агыйында калбаа-биле ажыглап турар: металлургияда болгаш химия-да—холуксаалыг эзилдириглериниң составын тодарадырынга; чер шинчилел ажылдарында—дилеп тывар дээн бүдүмелиниң кадыг-бир холуксаада бар, чогун кадыг-даа черге чорааш тодарадырынга; медицинада болгаш оон-даа өске.

Бир эвес ак херелдиң үнер дөзү-биле спектроскоптуң аразынга кадыг-бир газ турар болза, тудуш спектриң кырынга кара шугумнар көстүп кээр. Ол шугукнар демги газтан алдынган спектриң ак шугумнар турар ужурлуг черинге көстүр. Ындыг спектрлерни синнигишкин спектрлери деп адаар. Ындыг янзылыг спектрлер сылдыстарның бүдүш тургузуун өөренир астрофизика деп эртемге канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг.

Сылдыстар—боттары чырыткыланып турар дээр чырымалдары болур. Дээр чырымалдарынга чедир канчаар-даа аажок ырак. Хүнге чедир 150 миллион километр. Чырыктың херели 1 секундада 300.000 километр эрттип чорааш безин бо аразынга 8,5 минута дургузунда чоруп келир. Биске чоок турар өске бир сылдыстан (альфа центавра) чырык 4 чыл 3 ай иштинде чоруп келгеш, биске чедер. Оон өске сылдыстар черден оон-даа дыка ыракта турар, олардан үнген херел черге үүгле үүс-үүс, муң-муң чыллар болгаш чедип кээп болур.

Чырыктың хереллери, шынын чугаалаарга, ыраккы өртемчейлерден биске чедип кээп турар карачаңгыс үүл болур. Ынчангаш оларны өөренип кээрү—дээрде бүгү үүлдерни шинчилеп ажыдарының кол методу болур. Астрономияга спектрлиг анализтиң канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыының ужуру ында. Октаргайның дугайында база ында кижиниң туруп турар черинің дугайында бистиң билиглеривистиң хөй кезии чырык херелиниң ачызында чедип алдынган деп хөөремче чок чугаалап болур. Хүн херели-даа, ырак сылдыстың чырыының херели-даа спектроскопту таварып эрткеш, синнигишкин спектрин — кара шыйыглар чеде́лштелчек куржаңгыны бээр. Шак ындыг спектр ак чырык (тудуш спектр) үндүрүп турар хайылдыр изээн бүдүмелдиң дугайын, ону долгандыр элээн соок газ шывыгның (кара шыйыглар) барын көргүзүп турар.

Хүн болгаш сылдыстар—элээн соок атмосфералар-биле шыптынган хайдын эзилген бүдүмелдер болур. Атмосфералар болуп турар ол газтар хандыр турар каттарның үзүктел чокка үндүрүп турар чайыннанчак херелин боттарынче синниктирип, ынчангаш спектрде боттарының истерин арттырып, кара шыйыгларны бар болдуруп турар. Ол шыйыгларны шинчилеп көрүп тургаш, хүннүң болгаш сылдыстарның даштыкы кезектериниң кандыг бүдүмелдерден тургустунганын билип ап болур. Ынчаарга даштыкы кезектери состав талазы-биле иштикилериндеп аажок ылгалып турар деп санзар кандыг-даа үндезин чок болганда, спектрлерни шинчилеп тургаш Хүннүң болгаш сылдыстарның химиктиг составын тодарадып болур деп санаар арга бар.

Хүн болгаш сылдыстар Черде бүгү бүдүмелдериң тургустунган элементилери ышкаш шак-ла ындыг элементилерден тургустунган дээрзин ылаптыг шинчилээшкин көргүскен. Водород, демир, углерод, кислород, кальций, натрий болгаш Черниң составында кирип турар өске-даа хөй-хөй элементилер хүн чырыының берген спектрилиг куржаңгызынга кара шыйыглардан тургустунган истерни кылганнар. Ол сылдыстарга база-ла хамаржыр. Дээр чырымалдарындан кандыг-даа онза, «чаа» химиктиг элементилер тывылбаан. Эрткен үүс чылдың ортан үезинде кылган ол чугула ажыдыышкын үүгле эртем талазы-биле улуг ужур-дузалыг эвес. Ол ажыдыышкын өртемчейни «черниң» болгаш «дээрнин» кылдыр чарылдырарының дугайында шажынчы эрги үзелдерни чуура шаап, өртемчей бодунуң бүдүжүнүң талазы-биле материалдыг деп марксисчи философтуг материализмниң кол демдээн база катап бадыткаан.

1868 чылда физиктер Черге кандыг-даа бүдүмелдиң берип көрбээни спектр шыйыгларлыг бүдүмелди хүн херелиниң спектринге көрүп кааннар. Ол бүдүмелди хүн газы—гелий деп адаан. Ол—үүгле дээр чырымалдарында турар онза элемент болур деп барык 27 чыл дургузунда санап келген. Ынчалза-даа сөөлзүрели ол элемент чер кырынга база тыпты берген. Гелий водородтуң соонда эң-не чиик газ болган. Ам ону бүдүрүлгениң янзы-бүрү сорулгаларынга ажыглап турар.

Хүннүң болгаш сылдыстарның спектринде кандыг-бир кара шыйыгның кайызыхире каразының аайы-биле ол атмосферада химиктиг элемент бүрүзүнүң хөй, эвээжин база тодарадып болур. Сылдыстың атмосферазында кандыг-бир элементиниң атомнары хөй болган тудум, хаадыр турар каттардан үнген хереллериң атомферага синнигип өжери улам күштелир, ындыг болганда спектрге синнигишкин шыйыы улам кара өңүг болур. Лабораторияга шудургу шинчилелдер болгаш теоретиктиг саналашкыннар хүннүң болгаш сылдыстарның атмосфераларының составын билип алыр арганы эртемденнерге берген.

Дээрниң чырымалдары бүдүжү кижиге билдинмес үүг-бир онза бүдүмелдерден тургустунган деп бодалды эртемде реакционнерлер үүл-бүрү деткип, пропагандалап турганнар. Кижиниң үүвени билип алыр аргазы кызыгаарлыг деп бадыткавышаан, идеалист-философтар ону «сылдыстарның үүдден тургустунганын кажан-даа билип ап шыдавас» дээри-биле кеззеде «бүзүредип» келгеннер. Эртемниң хөгжүлдези, спектрлиг анализти ажытканы болгаш сылдыстарның спектрин өөренип көргени ол чөгенчиг «бүзүредилгени» шуут ойтур шапкан. Дээр чырымалдарының үүгле кандыг бүдүмелдерден тургустунганын эвес, харын ол бүдүмелдериң ында кандыг хамаарылгалыг санныг болуп турарын кижи билип алган.

Элээн хөй сылдыстарның спектрлери боттарының даштыкы хевирлериниң талазы-биле чаңгыс аай эвес болуп турар. Ынчаарга, сылдыстарның химиктиг составы херек кырында чаңгыс аай болганда, оларның спектрлери үүге ылгалы бергени ол? Спектриң даштыкы хевиринге сылдыстың даштында физиктиг байдалдар, колдуунда—температура болгаш базыышкын улуг саълдарны чедирип турар деп үүве аңаа харыыны берип турар. Ындыг болганда, сылдыстың спектриниң хевирин өзугаар сылдыстың даштында байдалдарның, ылаңгыя ооң температураның дугайында түңнелдер кылып болур. Кызылзымаар херел үндүрүп турар сылдыстар эң-не «соок» сылдыстар болган: оларның даштында температура — 3.000 градус. Хүннүң хамааржып турары сарыг сылдыстарның температураза — 6.000 градус. Эң-не изиг сылдыстар—ак-көк өңүг сылдыстар болур. Олар 26 болгаш оон-даа хөй муң градус чедир изиг. Хүннүң болгаш сылдыстарның төп кезектеринде температура дыка бедик болгаш санаашкыннарның көргүзүп турары-биле алырга он-он миллион градус чедип турар.

Спектрлиг анализ сылдыстарның ыраан тодарадырынга база дузалап турар.

Сылдыстар аразында делгем агаар чок, ынчалза-даа ол шуут куруг эвес дээрзи билдингир. Ол делгемде аажок херилгеи газтар янзы-бүрү металлдарның ылаңгыя кальцийниң бустары туруп турар. Ырак сылдыстан үнген херел ол бүгү үүлдерни таварып эртер, ынчангаш ооң спектринге кальцийге хамаарышкан кара шыйыглар улам күштели бээр. Сылдыс бистен ырак болган тудум, ооң үнген херел улам узун орук эртер болгаш сылдыстың спектринге кальцийниң изи улам күштүг. Ынчангаш, спектрге кальцийниң шыйыгларының каразының чергезинден эртемденнер кандыг-бир сылдыстың Черден кайы-хире ыракта турарын билип ап турарлар.

Бисти долгандыр турар өртемчейни билип алырынга чырык херелиниң кайы хире боттуг болгаш солутунмас чепсек болуп турарын, ыраккы сылдыстар делегейинден ооң кайы-хире чаа болгаш солун үүлдерни илереткенин бо бүгү үүлдер чугаалап турар. Ынчалза-даа спектрлиг анализтиң аргалары ыракта эгээртинип кагбаан. Астрофизикала шинчилетинмээн үүлдер ам-даа хөй; сылдыстарның бүдүш-шынарларының элээн хөй чижек талалары ам-даа тодаргай эвес. Марксисчи мурнакчы эртем-биле чепсегленген кижи өртемчей дугайында улам чаа-чаа билиглерни шиңгээдип ап турар, үүге дээрге кижиниң билиишкининиң кызыгаары чок.

А. МАСЕВИЧ,
физика-математика эртемнериниң кандидады.

Польшада кукуруза тарылгазынга белеткел

ВАРШАВА. Польшада часкы хову ажылдары дыка калбарган. Чамдык воеводстоларда тараа культураларының тарылгазы өгелээн. Кукуруза тарылгазынга белеткелди чорудун турар. Бо чылын кооперативтерге, күрүненің кедээ ажыл-агый черлериниге болгаш хуу ажылдыг тараачын ажылгагыйларга кукурузаны 120 муң гектар шелге тарыыр аазы эрткен чылдыңдан барык-ла үш катап хөй болур. Бо чылын кукуруза тарылгазының шелүн 250 муң гектар чедирер деп турар.

Шаанда Польшага кукурузаны колгуунда-ла огород байлалдыг тарып турган. Ынчалза-даа сөөлгү чылдарның дургузунда совет эртемниң чедишкиннериниге болгаш совет колхозтарның, совхозтарның эртеминиң болгаш дуржулгазынга үндезилээш Польшага кукурузаның шыдамык болгаш эки сортун өстүрүп үндүрген.

Эрткен чылын Вроцлав, Познань болгаш өске-даа воеводстоларның күрүне ажылагый черлери болгаш кооперативтери кукурузаның байлак дүжүдүн алганнар. Бо чылын ол культураның тарылгазын чурттуң бүгү районнарынга чоруткан турар.

(СЭТА).

Болгарияда Батактың гидроэнергия белдириниң тудуушкуну

СОФИЯ. Родоп дагларында он-он километр черлерде ийиги беш чылдың улуг тулуу — Батактың гидроэнергия-белдириниң тудуушкуну чорун турар. Ол тудугнуң дозулганының соонда чыл санында үүс-үүс миллион киловатт-шак электри энергиязын чуртка ол бээр болгаш он-он муң декар үнүш-дүжүттүг черлерни суггарар.

Час дүшкени-биле Батактың гидроэнергия-белдириниң тудугжулары ажылче бистриц система-биле киргеннер. Ол система чамдык хөөлбектер болгаш өдүглер болуп турар, ооң дузаламчызы-биле конгуг улуг «Батак» деп суг шыгжамырынче элээн каш хемнерниң суу кирер агар. Бистриц системазының тудугларынче чаа оруктарны салган, ол оруктап ам тудуг материалдарын болгаш механизмнерни чедирип турар.

(СЭТА).

Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктарны кошкадыр талазы-биле Азия конференциязынга баар совет төлээлер

Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктарны кошкадыр талазы-биле Азия конференциязы апрельдиң эгезинде Делиге (Индия) болгуун ооң мурнунда дыңнаткан турган. Аңаа Азияның 13 чурттарының хөй-ниитизинин төлээлери, оларның иштинде Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың, Индияның, Корей Улус-Демократтыг Республиканың, Вьетнамның Демократтыг Республиказының, Японияның, Индонезияның, Бирманың болгаш өске-даа чурттарның төлээлекчилери киржир деп турар.

Ам болур деп турар конференцияны хөлбаштыр ССРЭ-де тургустунган белеткел комитеди Н. С. Тихоновка баштаткан төлээлерни ооң ажылынга киржири-биле чорудар деп шиитпирлээн. Төлээлериниң составында чогаалчылар А. Е. Корнейчук, В. Д. Васильевская болгаш И. Г. Эренбург, Бүгү-эвилелдиң садыг палатазының Президиумунуң даргазы М. В. Нестеров, «Огонек» сеткүүлүүн ол редактору А. В. Софронов, профессор Н. У. Базанова (Казахстан), шулукчу М. Турсун-заде (Таджикистан), Ортаакы Азияның болгаш Казахстанның мусульманнарының шажын эрделелиниң президиумунуң кежигүнү Зияутдин Бабаханов, Киргиз ССР-ниң Эртемнер академиязының президентизи И. К. Ахунбаев, Узбек республиканың профэвилелдер чөвүлелиниң даргазы Д. Ходжаев болгаш совет хөй-ниитинин өске-даа төлээлекчилери кирип турар.

Март 31-де совет төлээлериниң чамдыгы Москвадан Делиге ужуп чорутканнар.

(СЭТА).

Сталинградтың хоорай Совединиң төлээлериниң Англияда барганынга

ЛОНДОН. Ажылчы чоннар депутаттарының Сталинград хоорай Совединиң төлээлери Ковентриге барбышаан, дайын чылдарында гитлержи ужар-үүүлүүн үрегдеп каапканы хоорайнын катап тургузуушкунунуң ажылдары-биле таныжып, фермаларга, хоорайның мал согар черинге барганнар, Ковентриниң кооператив ниитилелиниге будун хүнүү эрттиргеннер.

Март 31-де төлээлериң кежигүннери Бирмингамга барганнар, аңаа оларны хоорайның лорд-мэри Балмер хүлээп алган. Сталинградтың төлээлериге байыр чедирбишаан, делегей дайынынын үезинде котараан Бирмингам ышкаш Сталинград база бүгү делегейге быжыг тайбыңны тургузарынга сонуургалдыг, ооң-биле чурт бүрүзү бодунуң тайбың ажыл-хереэн кылган турар деп Балмер демдеглээн. Бир эвес Бирмингамның муниципалдыг чөвүлелиниге Совет Эвилели-биле найыралдың дугайында айтырыгның талазы-биле бадылаашкыннарны чорудар болза, бүгү кежигүннериниң 100 хуузу ол дээш бадылаан турар ийик деп лорд-мэр медеглээн.

Сталинградтың төлээлериниң удуртукчузу Шапуров аалчыларны хүлээп алганы дээш өөрүп четирген болгаш фашизмге улур демиселдиң чылларында быжыккан ол найырал атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоруурунуң, улустар аразынга тайбыңны быжыглаарының кыйгырыы-биле кады демисежиринче Ковентрини болгаш Сталинградты албадаан деп ол демдеглээн.

(СЭТА).

КУР-да гидротехниктиг тудуушкун

ПЕКИН. Кыдаттың мурнуу районнарында час дүжүп келгени-биле Хуанхэ болгаш Хуайхэ хемнериң уннарында гидротехниктиг тудугларның талазы-биле ажылдар калбак фронт-биле чорутунуп турар. Ол тудугларда үүс-үүс муң кижи ажылдап турар.

Хэнань Можуда Лэйхэ хоорайның районунда ажылдап турар тудугжулар часкы суг бадыл эгелээринге чедир плотинаны тудар ужурлуг. Ол плотина 236 миллион кубометр сугну моондактаар. Оон-биле чамдык хоорайларны, чурттакчылыг черлерни болгаш 1 миллион 70 муң му таразчын шөлдерни үерлээшкинден камгалаарын хандырар.

Хуанхэ хемниң адакы талазында чоокку районнарны үерлээшкинден камгалаар кончуг улуг эрик чалын кылып турар. Чад кылыышкынында 180 муң хире кижи ажылдап турар.

(СЭТА).

Францияның национал хуралында

ПАРИЖ. Саңэкономика талазы-биле «онза эргелери» чазакка тыпсыр дугайында хоойлу төлевилелин Национал хурал март 30-да бадылаан. Дүрүмнерниң дузазы-биле үндүрүг реформазын чорудар дээш чазак бодунга «онза эргелери» негээнин хөй кезии хоойлу төлевилелин далаштыыр биле хүлээп алган чоруқ болза, чамдык талазында соңгулдалар талазы-биле тайылырлатынар. Улуг бүдүрүлгелериниг болгаш монополиялларның хоозурадып турары быдаргай садыгжылар болгаш ус-тывышчылар үндүрүг хыналдазынга база үндүрүглер төлевилелинге удур шимчээшкинни организастаан. Бо шимчээшкинни Пужад дээр кижи организастаан. Соңгукчуларның бо категорияларының бадылаашкыннарынга кордап турар барының үзелдиг чамдык партиялар чазактың үндүрүг «реформазының» төлевилелин деткээннер. Херек кырында «реформа» үндүрүг хыналдазының болгаш үндүрүглериниг талазыбиле үүгле быдаргай садыгжыларга болгаш ус-тывышчыларга чамдык чиигелдерни берип болур. Ажылчы чоннарның калбак массаларынга кандыг-даа чиигелдени бербейн турар.

Эдгар Фор хоойлу төлевилелин камгалавышаан, «онза эргелер» үндүрүг талазыбиле кызыгаарлатынган турар деп бадыткаан. Олар шынында бүгү сан-экономктиг ажылчорудулгага болгаш ылаңгыяда социал камгалалының системазынга нептерээр апаар. Оон аңгыда хоойлу шиитпирлиг демиселди чорудун, өзүүг демократтыг үндүрүг реформазын чорударын негеп турганнар. Социалистер болгаш барының үзелдиг чамдык депутаттар базала хоойлу төлевилелинге удурланып турган.

Парламентиге демиселдиң дүшкүүрлүгүн дугайын хөй санныг чазалгалар, удур саналдар, санал шүгүмчүлелериниг хуусаазын үзадыр дугайында негелделер болуп, база ол ышкаш Национал хуралдың 30-нин дүнелинде хуралының үр чапсарының үезинде барының үзелдиг бөлүктериниг баштыңнары чугаалажыышкыннар чорудуп турган. Чазактың баштыны Эдгар Фор бир эвес Национал хурал «онза эргелер» дугайында хоойлу төлевилелин хүлээп албайын барза, кабинет дүжер деп депутаттарга кыжаныр турган.

Түңнелинде хоойлу төлевилелин бадылаашкынга кирген болгаш барының үзелдиглериниг хөй кезии бадылаан. Ол дээш 329 кижи, аңаа удур 265 кижи бадылаан (коммунистер, деппилгелиг республиканчылар эвилелиниг кежигүннери социалистер болгаш чамдык өске депутаттар удур бадылаан).

(СЭТА).

Сириянын парламентизиниг даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының хуралы

ПАРИЖ. Дамаскиден Франс-Пресс агентилелиниг дамчыып турары болза:

Сириянын политиктиг бүгү партияларының төлөлекчилери кирип турар даштыкы херектер талазы-биле парламент комиссиязының хуралы март 29-та болган. Ол хуралга даштыкы херектер министри Халед Азем чазактың даштыкы политиказының, ылаңгыя Сирий биле Турциянын аразында харылзааларын байдалының дугайында дыңнадыг кылган. «Политиктиг бүгү партиялар бо үеде Сирийже ыйыышкынга улур, бодунуң политиказын болу чорудар деп турар Сириянын тускай хамаарышпас чоруун болгаш хосталгазын кызыгаарлаар сорулгалыг киржилгеге удур чаңгыс фронту-биле туржуп турар. Чазактың чөпшээрели-биле бо шиитпирни үндүрбүшаан, ол комиссия болза, ол шиитпирни депутаттар палатазынга бадыладырын сүмелеп турар» деп министр болгаш комиссиянын кежигүннери парлалга төлөлекчилериниге медеглээн.

(СЭТА).

Сайгонда тулчуушкуннар

НЬЮ-ЙОРК. Сайгондан Ассошиэйтед Пресс агентилелиниг дамчыып турары:

Мурнуу Вьетнамның премьер-министри Нго Динь Дьемниң ордузунга халдаашкын болган. Миномёттар, пулемёттар болгаш артиллерия бооларының адыышкынары хоорайда чоруп, частыышкынар дыңналып турар. Нго Динь Дьемниң ордузунуң девискээринге алды мина частыы берген. Шажын секталарының армизы тура халыышкын үндүрген секталарның баштыңнары Нго Динь Дьемниң ажыл-хүлээлгезинден дүжерин негеп турганнар.

(СЭТА).

Латин Америка чурттарында аъш-чем өртектериниң өзүлдези

МОНТЕВИДЕО. Латин Американың чурттарында амыдыраарының аар-берге байдалы үргүлчүлеп турар. Сөөлгү үениң дургузунда Бразилияга, Чилига, Венесуэлага болгаш өске-даа чурттарга бирги чертениң эргежок чугула барааннарының өртектери улгаткан.

«Импренса популар» деп бразил солунуң дыңнадыр турарын өзугаар алырга, сөөлгү каа хүннериниг дургузунда Бразилияга өртектер мынчаар улгаткан: бензин өртээ 60 хуу, эт — 17 хуу, фасоль — 30 хуу, балык — 40 хуу болган соңгаа өске.

Венесуэлага бо чылдың чүгле февральда хавал эдинин өртээ 6 хуу, азырал кушту—5 хуу, балыктыы—11 хуу улгаткан деп «Эль Насиональ» деп венесуэл солун бижип турар. Солунуун көргүзүп турар чурагайларын өзугаар алырга, сөөлгү үениг дургузунда чамдык медикаментилериниг өртектери 2 ажыг катап өскен.

«Ла насьон» деп чазактың солунунуң бижиг турары-биле алырга Чилиде «өртектер хүннүнге» канчаардаа аажок дургени-биле улгалып турар.»

(СЭТА).

Америк дайынзырактарның Ыраккы Чөөн-чүкте идепкейжилгези

НЬЮ-ЙОРК. Америк информация агентилелериниг дыңнадыгларындан билдиниг турары болза, сөөлгү үениг дургузунда Ыраккы Чөөн-чүк чурттарында америк дээди эрте дужаалдыларының ажыл чорудулгазы сезиктин-биле идепкейжип турар.

АКШ-тың Шериг министри Стивенсон Мурнуу Кореяда хеп-хенертен чеде берген. Ону АКШ-тың Ыраккы Чөөн-чүкте кургаг чер күштериниг чаа командылакчызы Лемнитцер үдеп чоруур. Стивенсон Мурнуу Кореяның, Японияның болгаш чанкайшичилериниг шериг ажылдакчылары-биле элээн каш чөвүлел хуралдарны арттирер деп турар.

АКШ-тың Шериг министерствозунуң разведка киллизиниг начальниги генерал-майор Шоу Тайваньда чеде берген. Каттышкан америк-чанкайшичи разведка органын тургузар дугайында чугаалажыышкынларны ол чоруткан турар деп корреспондентилер дыңнадып турар.

Хайгааракчылар ол келиишкиннерни АКШ-тың Ыраккы Чөөн-чүкке агрессчи планнары-биле холбаштыр көрүп турарлар.

(СЭТА).

АКШ Мурнуу Кореяны үптеп турар

ПХЕНЬЯН. Кореяның төп телеграф агентилелиниг дыңнатканы-биле алырга, америк эжелекчилер Мурнуу Кореяның улузун үптеп турар. Мурнуу корей парлалга даанмышаан, агентилелдиң дамчыып турары болза, америк монополиялар улустар аразының рыногунда өртектен ийи катап улуг болуп турар өртектер-биле Кореяда салыглап турар америк хөмүр даты дашкаартан киирип алырын көвүдедирин Каттышкан Штаттар Мурнуу Кореядан негеп турар. Улустуң тура чок чоруу өзүп турда-ла өскерликчи Ли Сын Ман дашкаардан хөмүр даш садып алдын АКШ-биле керээ чарган.

Мооң түңнелинде Мурнуу Кореяның хөмүр даш үлетпүрү кудулап дүшкен, шахталар хагдынган, ажылчыннарга ажыл төлевирин төлевейн турар, ажыл чоктар өскен.

(СЭТА).

Барыын Германияда шериг үлетпүрүн катап тургузуп турары

БЕРЛИН. АДН агентилелиниг дыңнадып турарын өзугаар алырга, Гамбургтуг «Блом Унд Фосс» деп ужар-үүүл заводу самолёттар бүдүрүлгезин удаас катап чоруткан турар. Бо дугайын Гамбургтуг депутаттарының хоорай хуралынга март 29-та дыңнаткан.

Шаандагы гитлержилер Рудольф болгаш Бальтер Бломнуң ээ болуп турары «Блом Унд Фосс» деп ужар-үүүл заводу гитлержи армияга аар самолёттар бүдүрүп турган. 1954 чылдың соонда заводту англи эжелеп чагырар шериглер танкалар болгаш өске-даа боо-чепсектер септээринге ажыглап турган.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Кызыл хоорайда Ленин кудумчузунда № 25 бажыңда чурттап турар хамаатты Любовь Степановна Рылькова адрези билдинмес Михаил Георгиевич Рыльковтан чарлыр дугайында херекти кедүрүп турар.

Ук херекти Кызыл хоорайда область судунга кеер.

* * *

Кызылдың кедээ районунуң Ээрбек суурда чурттап турар Анна Павловна Балыкова Кызыл хоорайда Алгы заводунуң суурунда чурттап турар болдунуң ашаа хамаатты Николай Николаевич Балыковтан чарлыр дугайында херекти кедүрүп турар.

Ук херекти Кызыл районнуң улус судунга кеер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3 — 62, редакторнуң оралакчызының иштики информация, килдистериниң —3—88.
харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт кедээ ажыл-агый, килдистериниг 3—68, культура болгаш амыдырал чагаа, килдистериниг база бухгалтерияның—3—65,

ТС — 01959. Культура эргелелиниг типографиязы